

Wat hebben mensen met cultuur?

Culturele betrokkenheid in de jaren tien

Andries van den Broek

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is een interdepartementaal, wetenschappelijk instituut, dat – gevraagd en ongevraagd – sociaal-wetenschappelijk onderzoek verricht. Het SCP rapporteert aan de regering, de Eerste en Tweede Kamer, de ministeries en maatschappelijke en overheidsorganisaties. Het SCP valt formeel onder de verantwoordelijkheid van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Het SCP is opgericht bij Koninklijk Besluit op 30 maart 1973. Het Koninklijk Besluit is per 1 april 2012 vervangen door de ‘Regeling van de minister-president, Minister van Algemene Zaken, houdende de vaststelling van de Aanwijzingen voor de Planbureaus’.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2020

SCP-publicatie 2020-20

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Vertaling samenvatting: AVB-vertalingen, Amstelveen

Omslagontwerp: Textcetera, Den Haag

Foto omslag: Hollandse Hoogte | Paul van Riel | Vrijwilliger spreekt erfgoedpubliek toe

ISBN 978 90 377 09636

NUR 740

Copyright

U mag citeren uit SCP-rapporten, mits u de bron vermeldt.

U mag SCP-bestanden op een server plaatsen mits:

- 1 het digitale bestand (rapport) intact blijft;
- 2 u de bron vermeldt;
- 3 u de meest actuele versie van het bestand beschikbaar stelt, bijvoorbeeld na verwerking van een erratum.

Data

SCP-databestanden, gebruikt in onze rapporten, zijn in principe beschikbaar voor gebruik door derden via DANS www.dans.knaw.nl.

Contact

Sociaal en Cultureel Planbureau

Postbus 16164

2500 BD Den Haag

www.scp.nl

info@scp.nl

Via onze website kunt u zich kosteloos abonneren op een elektronische attendering bij het verschijnen van nieuwe uitgaven.

Inhoud

Voorwoord	4
Samenvatting en beschouwing	5
1 Wat is cultuur en hoe iets te zeggen over betrokkenheid daarbij?	10
1.1 Cultuur: kunst en erfgoed	11
1.2 Segmenten binnen de bevolking en de betekenis van cultureel kapitaal	12
1.3 Empirische onderlegger: de Vrijetijdsomnibus (vto)	14
2 Interesse in cultuur	16
3 Bezoek aan cultuur	22
4 Cultureel mediagebruik	33
5 Beoefening van cultuur	38
6 Draagvlak voor cultuur	42
Bijlage A: Over veldwerk en vragenlijst	47
Summary and discussion	52
Literatuur	58

Voorwoord

Velen hebben iets met cultuur. Op menig Facebookprofiel maken mensen gewag van de muziek van hun voorkeur of tonen ze foto's van hun bezoek aan een historische plek. Met de naoorlogse groei van de vrij besteedbare tijd en het vrij besteedbare inkomen werd de wijze waarop men de vrije tijd doorbrengt een steeds belangrijker deel van de persoonlijke identiteit. Niet zelden spelen culturele activiteiten en smaakvoorkeuren daarin een rol van betekenis. Tegelijk is cultuur echter niet het enige wat mensen boeit. Integendeel, er is volop concurrentie om hun aandacht, geld en tijd. Dat ook tal van andere interesses en activiteiten mogelijkheden bieden tot ontspanning, ontmoeting, ontplooiing, ondersteuning of onderscheiding neemt niet weg dat cultuur daarin voor velen een rol van betekenis speelt.

Hier volgt een schets van wat mensen met cultuur hebben. Of preciezer: een schets van hoeveel mensen betrokkenheid bij cultuur aan de dag leggen, bij welke vormen van cultuur ze dat doen en hoe dat is verdeeld over de bevolking. Aan de orde komen culturele interesse, cultuurbezoek, cultureel mediagebruik, cultuurbeoefening en steun voor cultuur in de jaren tien van deze eeuw.

Dat decennium begon in de nasleep van de kredietcrisis, met bezuinigingen op cultuur onder kabinet-Rutte I en onder een gesternte waarin het belang van met name de gesubsidieerde cultuur kritisch de maat genomen werd. Het decennium eindigde met de aanloop naar een volgende crisis, ditmaal in de vorm van de coronapandemie. Ontwikkelingen in de culturele betrokkenheid in de jaren tien geven een beeld van de mate waarin de nasleep van de kredietcrisis daarop van invloed was. Daarnaast vormt de stand van de culturele betrokkenheid in de jaren tien voor later een referentiepunt om te kunnen beoordelen of en hoe de coronacrisis daar invloed op had. De mogelijke gevolgen van die crisis daarvoor zijn onlangs door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) verkend in het signalement *Corona en de betekenis van het culturele leven* (Van den Broek 2020).

Prof. dr. Kim Putters

Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau

Samenvatting en beschouwing

Het antwoord op de vraag wat mensen met cultuur hebben, begint met een antwoord op de vraag wat onder cultuur te verstaan. Dit lijkt een open deur, ware het niet dat op die vraag vele en uiteenlopende antwoorden zijn gegeven. Het ontbreekt aan een gezaghebbende en breed gedragen definitie van het begrip cultuur. Bovendien is ook het verwarrende begrippenpaar kunst en cultuur in zwang. Net zoals in eerdere SCP-publicaties over culturele betrokkenheid van de bevolking verstaan we hier onder cultuur zowel kunst als erfgoed. Het gaat bij kunst om podiumkunst (muziek, dans en theater), beeldende kunst, literatuur en film- en videokunst, en bij erfgoed om materieel (roerend en onroerend) en immaterieel erfgoed (zoals rituelen en tradities). Onder kunst zijn niet alleen klassiek ballet of opera gevat, maar ook rock, hiphop en levenslied. In de enquête waarop dit rapport is gebaseerd, is niet in abstracte termen naar cultuur gevraagd, en ook niet naar kunst en erfgoed, maar naar concrete interesses en activiteiten.

Net als cultuur heeft ook culturele betrokkenheid meerdere verschijningsvormen. Hier zijn vijf vormen van culturele betrokkenheid onderscheiden en onderzocht: interesse in cultuur, bezoek aan cultuur, cultureel mediagebruik, cultuurbeoefening en ondersteuning van cultuur.

Deze definities hanterend legt vrijwel iedereen enige betrokkenheid bij cultuur aan de dag. Door met meer precisie te kijken, komen er echter wel degelijk verschillen aan het licht in de mate waarin bepaalde segmenten van de bevolking op een bepaalde manier bij bepaalde cultuuruitingen betrokken zijn. Daarbij spelen vooral verschillen in het volume en de samenstelling van iemands cultureel kapitaal om culturele codes en mores te doorgronden een rol, verschillen die voortvloeien uit verschillen in opleiding, herkomst en geboortjaar.

Interesse

De overgrote meerderheid van de bevolking (circa 85%) is tamelijk of sterk in een of meer kunstvormen geïnteresseerd, het meest in film (bijna twee derde), popmuziek (ruim de helft) en cabaret (een derde). Van de 'hoge' of gecanoniseerde kunstvormen (klassieke muziek, moderne dans, klassiek ballet en toneel) is klassieke muziek het meest geliefd (een vijfde). Twee derde van de bevolking is tamelijk of sterk in een of meerdere aspecten van erfgoed geïnteresseerd, het meest in gebouwd erfgoed (de helft). Voor driekwart van de bevolking is cultuur eens of vaker gesprekstof. Dat geldt minder voor erfgoed (50%) dan voor kunst (70%).

In 2018 was erfgoed vaker een gespreksonderwerp. De achtergrond daarvan is mogelijk het toen fel oplaaiende debat over Zwarte Piet. In dat debat speelt het woord traditie een grote rol, een woord dat ook onderdeel is van de enquêtevraag naar de interesse in erfgoed.

Hoogopgeleiden zijn wat vaker geïnteresseerd in cultuur en praten er wat vaker over dan mensen met een kortere scholingscarrière. Bij kunst is die interesse wat geringer onder ouderen, bij erfgoed juist onder jongeren.

Bezoek

In de loop van een jaar brengt 90% van de bevolking minstens één cultuurbezoek. Dat kan een bezoek aan de opera zijn, maar ook aan een popconcert of een historische locatie. Ruim 85% bezoekt een kunstuiting: bijna driekwart podiumkunst (daarbinnen 60% populaire podiumkunst en 36% gecanoniseerde podiumkunst), twee derde film, de helft beeldende kunst en een kleine 10% een literair evenement. Circa twee derde bezoekt een erfgoedlocatie, met name gebouwd erfgoed (circa 60%).

In het cultuurbezoek doen zich in de jaren tien geen grote veranderingen voor. Voor zover er iets verandert, betreft dat een groeiend bereik: bij kunstmusea, film en erfgoed. De kredietcrisis en de nasleep ervan, bezuinigingen op gesubsidieerde cultuur inclusief, lijken in het cultuurbereik geen sporen nagelaten te hebben. In de bezoekfrequenties evenmin, al zullen we nooit weten of er zonder die crisis niet van (meer) groei sprake geweest zou zijn. Cultuurbezoek is ongelijk over de bevolking verdeeld. De belangrijkste factor daarbij is iemands cultureel kapitaal in de vorm van de duur van de genoten opleiding. Hoe langer de onderwijscarrière, hoe groter de kans dat iemand cultuur bezoekt. Dat geldt niet alleen voor gecanoniseerde podiumkunst, musea en beeldende kunst, maar ook voor populaire podiumkunst, festivals en film. Veelal is het bereik van cultuur kleiner onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond, met als uitzonderingen de film en de bibliotheek (hoewel dit bij film wordt 'wegverklaard' door de jongere leeftijdsopbouw van die groep). Vooral bij gecanoniseerde podiumkunst, beeldende kunst en musea zijn de verschillen in bereik naar opleiding aanzienlijk, met indexcijfers van circa 75% onder laag- en 135% onder hoogopgeleiden. Leeftijd houdt wisselend verband met cultuurbezoek, met als rode draad dat het bereik van musea en gecanoniseerde podiumkunst onder ouderen groter is en dat van populaire podiumkunst, film en festivals onder jongeren.

Cultuur via media

Cultureel mediagebruik kent op hoofdlijnen dezelfde patronen als cultuurbezoek. Het bereik is groot (circa 90%), dat van kunst (circa 85%) is groter dan dat van erfgoed (circa 65% in 2018). Het gebruik van digitale mogelijkheden zit in de lift.

Net als bij interesse groeit ook bij cultureel mediagebruik recent de betrokkenheid bij erfgoed, zoals gememoreerd mogelijk vanwege de zwartepietendiscussie.

Cultureel mediagebruik ligt wat lager onder laagopgeleiden en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Internettoepassingen hebben minder ingang gevonden onder het oudste deel van de bevolking.

Cultuurbeoefening

Bijna twee derde van de bevolking is in de loop van een jaar eens of vaker als cultuurbeoefenaar actief, het meest met musiceren, schilderen/tekenen, foto/film of historisch

onderzoek. Ruim 40% beoefent eens per maand of vaker een vorm van cultuur. Frequente beoefening is bij kunst veel gangbaarder dan bij erfgoed: circa 70% van de kunstbeoefenaars doet dat frequent, terwijl juist 70% van de erfgoedbeoefenaars dat incidenteel doet. Kunstbeoefening kent in de jaren tien steeds een bereik van ruim de helft van de bevolking. Erfgoedbeoefening gaf een stijging van ruim een kwart tot een derde te zien. Hogeropgeleiden zijn vaker cultuurbeoefenaar, jongeren vaker kunstbeoefenaar.

Steun aan cultuur

Circa een derde van de bevolking ondersteunt het culturele leven. Donaties zijn met 20% de meest gangbare vorm van steun, bijna één op de tien mensen verricht cultureel vrijwilligerswerk.

Het totale bereik van steun aan cultuur (donaties, vrijwilligerswerk en lidmaatschap van vriendenverenigingen) geeft in de jaren tien een lichte daling te zien, tot een kleine 30% in 2018.

Donaties en vrijwilligerswerk zijn minder gangbaar onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Doneren is vooral iets voor ouderen en mensen met een hoger inkomen. Bij vrijwilligerswerk zijn die kenmerken niet onderscheidend, maar doet zich wel een verschil naar opleiding voor.

Patronen: ontwikkeling door de tijd

De betrokkenheid bij cultuur vertoont primair een beeld van stabiliteit. Op onderdelen is sprake van meer betrokkenheid: wat meer mensen tonen er interesse in, er is wat meer mediagebruik rond erfgoed en een wat groter bereik van kunstmusea, film en erfgoed. Daar staat een licht tanende steun voor cultuur tegenover.

Patronen: verdeling over de bevolking

Culturele betrokkenheid is in de regel niet gelijk over de bevolking verdeeld. Veelal gaat het om nuanceverschillen in de mate waarin de ene of de andere bevolkingsgroep een bepaalde vorm van culturele betrokkenheid aan de dag legt, maar soms gaat het om sailante verschillen. De niet-betrokkenen zijn hier niet apart belicht of benoemd (zie daarover: Van den Broek 2013; Van Eijck en Boele 2018), maar goedbeschouwd komen die als spiegelbeeld van de betrokkenen wel degelijk aan de orde.

In de betrokkenheid bij cultuur zijn enkele patronen te onderkennen, waarin cultureel kapitaal (de capaciteit om culturele codes en mores te kunnen doorgronden) een grote rol speelt. Volume en inhoud van het opgebouwde culturele kapitaal zijn niet voor iedereen gelijk, met wisselende mentale afstand tot vormen van cultuur als gevolg. Dit is te zien aan verschillen in opleidingsniveau van mensen zelf en van hun ouders, in migratieachtergrond en in leeftijd c.q. geboortjaar. Deze mentale afstand is belangrijker dan geografische of financiële afstand. In de regel is de culturele betrokkenheid wat minder bij mensen met (ouders met) een korter opleidingstraject en bij mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Dit geldt in de volle breedte: voor interesse in kunst en erfgoed (met uitzondering van erfgoedinteresse en migratieachtergrond), praten over cultuur, cultuurbezoek

(aan podiumkunst, beeldende kunst, film, musea en festivals), cultureel mediagebruik, cultuurbeoefening en steun aan cultuur. De verschillen naar opleiding zijn het grootst bij het bereik van gecanoniseerde podiumkunst, beeldende kunst, musea en cultureel vrijwilligerswerk. Bij bibliotheken is het verband met migratie omgekeerd: daar gaan juist wat meer mensen met een niet-westerse migratieachtergrond heen.

Naar leeftijd c.q. geboortjaar varieert de richting van de samenhang met culturele betrokkenheid. Kunst vormt wat vaker gespreksstof voor jongeren, erfgoed wat vaker voor ouderen. Meer jongeren behoren tot de rangen der kunstbezoekers: vooral populaire podiumkunst en film trekken veel meer jongeren dan ouderen. Dit geldt ook voor culturele plekken als bibliotheken en festivals. Gecanoniseerde podiumkunst en beeldende kunst kennen onder volwassenen een grotere toeloop onder de oudsten. Meer jongeren dan ouderen maken gebruik van digitale media voor cultureel gebruik. Kunstbeoefening is het hoogst onder jongeren, erfgoedbeoefening het laagst onder mensen van middelbare leeftijd. Onder jongeren en 65-plussers is het aandeel cultureel vrijwilligers het hoogst, het aandeel culturele donateurs stijgt sterk naarmate men ouder is c.q. eerder opgroeide.

Stedelijkheid legt in het bereik in de regel geen of weinig gewicht in de schaal. Hetzelfde geldt voor geslacht, met dien verstande dat wat meer mannen aan erfgoedbeoefening doen en wat meer vrouwen interesse in kunst hebben, gecanoniseerde podiumkunst en de bibliotheek bezoeken en aan kunstbeoefening doen.

Inkomen houdt in beschrijvende zin vaak verband met culturele betrokkenheid. Gecontroleerd voor de invloed van andere kenmerken is dat verband echter zwakker, zoals bij cultuur als gespreksonderwerp, bezoek en donaties, of geheel afwezig, zoals bij kunstbeoefening. Alleen bij doneren bestaat dan nog een (flink) verschil in de aandelen donateurs per inkomensgroep. Soms doet inkomen zelfs beschrijvend al niet ter zake, zoals bij bibliotheek- en festivalbezoek, erfgoedbeoefening en vrijwilligerswerk.

Het verminderde verschil naar inkomen na controle komt voor rekening van het cultureel kapitaal. Opleiding vergroot niet alleen de culturele betrokkenheid, maar verhoogt ook het inkomen. Bijgevolg is het beschrijvende verband tussen inkomen en culturele betrokkenheid deels een schijnverband omdat het berust op de doorwerking van opleiding op die twee kenmerken. Een aanvullende indicatie dat cultureel kapitaal belangrijker is voor culturele betrokkenheid dan financieel kapitaal, is dat cultureel kapitaal ook meer onderscheidend is bij cultureel mediagebruik, waar geen kosten aan verbonden zijn.

Culturele betrokkenheid in de jaren tien in context

De jaren tien van de 21ste eeuw vormen een intercrises-decennium. Het begin van dat decennium stond in het teken van de nasleep van de kredietcrisis, aan het eind van dat decennium begon de coronacrisis. Dat maakt de jaren tien in hun gewoone tot een bijzonder decennium en een ijkpunt om de gevolgen te bezien van de kredietcrisis en de coronacrisis. De gevolgen van de coronacrisis hangen af van de duur ervan, van de veerkracht van het culturele leven en van de steun voor het culturele leven (zie het scp-signalement *Corona en de betekenis van het culturele leven*, Van den Broek 2020), maar liggen nu nog in de toekomst besloten.

Een korte beschouwing over de culturele betrokkenheid in de jaren tien kan niet zonder een schets van de context. Het was een decennium van economisch herstel na de kredietcrisis, met in de nasleep van die crisis in eerste aanleg bezuinigingen op overheidsuitgaven aan cultuur, mede onder invloed van een retoriek die het gesubsidieerde deel van de culturele sector in een weinig positief daglicht stelde. Het was tevens een decennium van gestage verdere digitalisering van diensten, culturele diensten inclusief (streaming van audio en video). Ook keerde in de loop van dat decennium het thema diversiteit terug op de cultuurpolitieke agenda, ditmaal onder de noemer inclusie.

Het besluit om te bezuinigen op cultuur stamt uit het regeerakkoord van kabinet-Rutte I van september 2010. Een pvv-kamerlid zette de toon door gesubsidieerde culturele instellingen als ‘subsidieslurpers’ te karakteriseren. Vanwege de vierjarensystematiek van rijks-cultuursubsidies kenden die bezuinigingen een lange doorwerking. Veel gemeenten, die samen overigens meer dan twee keer zo veel aan cultuur uitgeven dan het rijk, kwamen als gevolg van de kredietcrisis krappert bij kas te zitten en bezuinigden eveneens op cultuur. In de ontwikkelingen in de culturele betrokkenheid in de jaren 2012-2018 is van deze crisis, retoriek en bezuinigingen eigenlijk niets terug te vinden. Een deel van de verklaring daarvoor is dat die retoriek en die bezuinigingen niet het hele culturele leven (be)troffen, maar ‘slechts’ het deel dat een beroep doet op subsidies. Hoe dan ook was de betrokkenheid bij cultuur een toonbeeld van continuïteit. Voor zover zich veranderingen voordeden, was dat veeleer in termen van een groeiende dan een tanende betrokkenheid: de interesse in en het bereik van mediagebruik voor erfgoed namen toe, evenals het bereik van musea, film en erfgoed. Cultuurbeoefening hoefde geen veer te laten. Alleen de steun voor cultuur gaf een lichte daling te zien. De bevolking kwam niet in beweging om de bezuinigingen te compenseren. Een disclaimer bij de constatering dat er in de culturele betrokkenheid geen effect zichtbaar is van de nasleep van de kredietcrisis en de bezuinigingen, is de onbeantwoordbare vraag of die betrokkenheid anders mogelijk een hogere vlucht genomen zou hebben dan nu het geval was.

De groeiende digitale beschikbaarheid van cultuuruitingen, niet zelden tegen geen of lage kosten, ging noch met een groeiende culturele interesse noch met verminderd fysiek bereik van cultuur gepaard. De gevolgen bleven beperkt tot lichte verschuivingen in het bereik van het cultureel mediagebruik, waar het belang van digitale media groeide ten koste van printmedia en omroep.

In de loop van de jaren tien keerde het thema diversiteit terug op de cultuurpolitieke agenda. Dit omvat de diversiteit binnen de p’s van programmering, publiek, personeel en partners, waar het nogal aan bleek te schorten (Berkers et al. 2018; Van der Veen et al. 2018). In musea gaat het bij de p van programmering over presentatie, met name van het koloniale en slavernijverleden (Modest en Lelijveld 2018), wat niet los te zien is van de bredere en soms felle discussie over identiteit. Tot welke veranderingen de hernieuwde aandacht voor diversiteit gaat leiden in culturele presentaties en of dat gevolgen gaat hebben voor de diversiteit van culturele betrokkenheid zal pas later vast te stellen zijn. Daarbij doet zich de complicatie voor dat de uitdaging om de coronacrisis het hoofd te bieden mogelijk ten koste gaat van aandacht voor diversiteit binnen deze vier p’s.

1 Wat is cultuur en hoe iets te zeggen over betrokkenheid daarbij?

Wat heeft de Nederlandse bevolking met cultuur? Welke rol speelt het in hun leven? Er zijn diverse manieren om daar iets over te zeggen. Bijvoorbeeld door na te gaan hoeveel geld mensen aan cultuur besteden. Of hoe belangrijk ze cultuur vinden bij het kiezen van een woonplaats of van een reisdoel voor vakantie of een dagje of avondje uit. Of in welke mate ze hun culturele interesses en voorkeuren etaleren in hun (digitale) zelfpresentatie. Hier volgt een beeld van wat mensen met cultuur hebben aan de hand van hun antwoorden op vragen over hoe geïnteresseerd ze zijn in cultuur, hoe vaak ze een bezoek brengen aan culturele plekken of evenementen, wat de plek is van cultuur in hun mediagebruik, of ze zelf in hun vrije tijd actief in de weer zijn met beoefening van cultuur en of ze het culturele leven ondersteunen. Kortweg gaat het om interesse, bezoek, mediagebruik, beoefening en steun.

Op het meest algemene niveau heeft bijna iedereen wel iets met enige vorm van cultuur, of het nu gaat om opera of rap, om moderne kunst of lokale geschiedenis dan wel om gitaarspelen of een handje toesteken bij een evenement. Niet elke vorm van cultuur heeft echter in gelijke mate de belangstelling van de hele bevolking. Om verder te komen dan de constatering dat iedereen wel iets met cultuur heeft, is het daarom zaak om vormen van cultuur alsook segmenten binnen de bevolking te onderscheiden.

Die verbijzondering is tevens van belang met het oog op de doelstelling van het overheidsbeleid om de sociale spreiding en verbreiding van cultuur te bevorderen. Samen met het bevorderen van de instandhouding en ontwikkeling van cultuuruitingen vormt dat de tweeledige doelstelling van het rijkscultuurbeleid zoals vastgelegd in artikel 2 van de Wet op het specifiek cultuurbeleid. Dit is een uitwerking van de grondwettelijke verantwoordelijkheid (artikel 22 lid 3) van de overheid voor het scheppen van 'voorwaarden voor maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor vrijetijdsbesteding'.

Met die tweeledige taakstelling kent het cultuurbeleid een ingebouwde spagaat: want het gaat deels om het wekken van belangstelling voor cultuuruitingen waar niet de hele bevolking spontaan al warm voor loopt. Cultuurbeleid kende lang een paternalistisch element. Het stond achtereenvolgens in dienst van het bevorderen van vaderlands burgerschap (natievorming), van de verheffing van het volk (als inzet van de arbeidersbeweging en uit elitaire schrik van arbeiders en later van 'asfaltjeugd') en, na de Tweede Wereldoorlog, van de morele herbewapening tegen communisme en consumentisme. Die laatste slag ging vanaf de jaren zestig verloren in de weerzin tegen betutteling en in de retoriek van autonoom kiezende individuen en consumentensoevereiniteit. Sindsdien berust de legitimering van cultuurbeleid op het idee bij te dragen aan het aanbieden en toegankelijk maken van een breed palet aan cultuuruitingen, waar mensen naar eigen inzicht al dan niet hun culturele keuzes in maken (Van den Broek 2012).¹ Daarnaast wordt er ter legitimering van het belang van cultuur ook wel op gewezen dat het sociale cohesie en economische vitaliteit

zou bevorderen. Hier gaat de aandacht echter louter uit naar de plaats van cultuur in de individuele levens van mensen.

1.1 Cultuur: kunst en erfgoed

Bij een poging iets te zeggen over de betrokkenheid bij cultuur is het belangrijk om stil te staan bij en helder te zijn over de betekenis van het woord cultuur. Dat is nog niet zo simpel, want het ontbreekt aan een gezaghebbende en breed gedragen afbakening van het begrip cultuur (zie voor de vele en uiteenlopende definities die uiteenlopende instituten als UNESCO, de Europese Unie, het Centraal Bureau voor de Statistiek, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Raad voor Cultuur hanteren: Van den Broek en Gieles 2018: 135-141). Weinig behulpzaam is ook de vreemde suggestie van een nevenschikking in het vaak gehanteerde begrippenpaar kunst en cultuur.

Conform een zekere traditie in SCP-rapporten over cultuur in de engere zin van het woord geldt cultuur hier als een overkoepelende term die zowel kunst als erfgoed omvat².

De afbakening van cultuur is daarmee specifiekler dan in de bredere antropologische of sociologische betekenis, waarin cultuur geldt als contrapunt van natuur en eigenlijk alle menselijke activiteiten en artefacten omvat. Het gaat hier dus 'slechts' om activiteiten of artefacten met een esthetische of historische dimensie. Daarmee is de kous nog niet af, maar is het definitieprobleem verschoven van het woord cultuur naar de woorden kunst en erfgoed. Voor de afbakening van die twee begrippen zijn definities uit het veld gevolgd. Het gaat bij kunst om podiumkunst (muziek, dans en theater), beeldende kunst, literatuur en film- en videokunst, en bij erfgoed om materieel (roerend en onroerend) en immaterieel erfgoed (zoals rituelen en tradities, zonder de praktisering van religie) (zie voor meer details en voor verwijzingen naar de in het veld gehanteerde definities: Van den Broek en Gieles 2018: 9-12).

Eerder onderzoek liet zien dat het woord cultuur bij een deel van de bevolking associaties oproept met 'hoge kunst' (Tepaske et al. 2010: 20-21), waardoor sommigen van zichzelf denken dat ze niks met cultuur hebben of dat cultuur niks voor hen is. Terwijl bij enig doorvragen dikwijls blijkt dat ze wel degelijk naar concerten gaan, thuis of onderweg naar muziek luisteren, een instrument bespelen, naar de bioscoop gaan of actief zijn in een lokale oudheidkundige vereniging. Daarom is mensen in de enquête waarop dit rapport is gebaseerd niet in abstracto naar cultuur gevraagd, en ook niet naar kunst en erfgoed, maar naar concrete activiteiten zoals concertbezoek, museumbezoek, bezoek aan bezienswaardigheden, tekenen, toneelspelen en lokaal historisch onderzoek (zie bijlage A voor de

---

1 Er zijn dan ook, vanuit heel uiteenlopende perspectieven, wel oproepen en aanzetten gedaan tot herbezinning op de grondslagen van cultuurbeleid (Adams en Hoefnagel 2011; Becker en Kalma 2016; Van Eijck en Boele 2018; Van Hilvoorde et al. 2012).

2 Eventueel is naast kunst en erfgoed ook ontwerp tot het begrip cultuur te rekenen. Dat is hier niet gedaan om de conceptuele reden dat de afbakening van ontwerp nog niet is uitgekristalliseerd en om de praktische reden dat de betrokkenheid bij ontwerp nog nauwelijks gemeten is (Van den Broek en Gieles 2018).

enquêtevragen). Daarbij is het net breed uitgegooid. Er is bij kunst niet alleen gevraagd naar klassiek ballet of opera, maar ook naar rock, hiphop en levenslied. En het gaat bij bezoek zowel om professionele instellingen en voorstellingen als om bezoek aan concerten in cafés. En zowel om bezoek als om zelf zingen in een koor, stamboomonderzoek doen of vrijwilliger zijn bij een museum, fanfare of festival.

1.2 Segmenten binnen de bevolking en de betekenis van cultureel kapitaal

Om er zicht op te krijgen welke delen van de bevolking cultureel betrokken zijn, volgen verbijzonderingen naar opleidingsniveau, opleidingsniveau van de ouders, migratieachtergrond, leeftijd, stedelijkheid van woonplaats, huishoudinkomen en geslacht. Achter deze ogenschijnlijk droge opsomming van persoonskenmerken gaan inhoudelijke verhaallijnen schuil over hoe die kenmerken op de culturele betrokkenheid van invloed (kunnen) zijn, met als rode draad de nabijheid van of de afstand tot het culturele leven. Het gaat dan minder om fysieke dan om mentale nabijheid of afstand.

Een belangrijk perspectief daarbij is dat het enig cultureel kapitaal vereist om deelgenoot van cultuur te kunnen zijn. Dat kapitaal is in algemenere zin op te vatten als een zekere informatieverwerkingscapaciteit om culturele codes en mores te kunnen doorgronden (Ganzeboom 1989) en in specifiekere zin als een zekere culturele kennis om met cultuur en de bijbehorende codes en mores vertrouwd te zijn (Bourdieu 1984). Meting van dat culturele kapitaal in een enquête is een complexe zaak. Vaak wordt volstaan met afgeleide kenmerken om toch een meting van cultureel kapitaal te benaderen. Zo ook hier, en wel in de vorm van de hoogst voltooide opleiding van de respondent. De scholingscarrière is echter niet de enige manier om iets over cultureel kapitaal te zeggen. Volume en inhoud van iemands cultureel kapitaal staan ook onder invloed van andere (socialiserende) factoren, zoals het gezin en daarmee het milieu waarin men opgroeide. Het gaat dan idealiter om de vaststelling of cultuur in dat gezin en in dat milieu een grote rol speelde of niet. Opnieuw moet worden volstaan met een benadering, en wel het opleidingsniveau van de ouders van de respondent. Eveneens van belang is iemands migratieachtergrond. Bij mensen met een niet-westerse migratieachtergrond kan een zekere culturele afstand bestaan tot het culturele leven alhier. De mate waarin dat culturele leven minder aansluit bij de belevingswereld van mensen zonder Nederlandse overgrootouders raakt aan de discussie over diversiteit en inclusie, een discussie die recent opnieuw op de culturele agenda is geplaatst. Ook iemands leeftijd kan bepalend zijn voor de inhoud van iemands cultureel kapitaal. Of beter gezegd: iemands geboortjaar. Dat lijken twee inwisselbare manieren om hetzelfde te zeggen, maar er kleven twee heel uiteenlopende interpretaties aan. Iemands leeftijd verwijst naar de levensfase waarin iemand verkeert: puberteit, jongvolwassene, medior of senior. Dat kan van invloed zijn op de hoeveelheid vrije tijd. Met name de combinatie van een drukke baan en een jong gezin in het spitsuur van het leven laat minder vrije tijd en minder energie over om iets cultureels te ondernemen. In latere en eerdere levensfasen speelt die tijdsdruk een minder grote rol, met onder senioren mogelijk de rem van een afnemende gezondheid en onder jongeren mogelijk de prikkel van een grotere aandrang

om onder gelijkgestemde leeftijdsgenoten te verkeren. Maar minstens zo belangrijk, en op langere termijn potentieel zelfs veel belangrijker, zijn eventuele verschillen in de culturele socialisatie, en daarmee in het culturele kapitaal, naargelang het tijdperk waarin men opgroeide. Het grijzende publiek in sommige cultuurzalen kan erop duiden dat voor het aldaar ge- en vertoonde een zekere rijpheid van geest vereist is, waardoor men die uitingen pas op latere leeftijd op waarde leert schatten. Maar er is ook sprake van verschillen langs de lijnen van geboortejaargang. Wie niet opgroeide met de Rolling Stones of Ronnie Flex zal daar op latere leeftijd niet snel een voorkeur voor ontwikkelen, terwijl omgekeerd een socialiserende invloed van rock of rap niet automatisch de weg plaveit voor appreciatie van Rossini of Rachmaninov. En mocht dat laatste zich toch voordoen, dan zullen populaire en klassieke muziek eerder beide tot de omnivore smaakvoorkeuren (Peterson 1992) en het dito vrijetijdsrepertoire behoren dan dat klassieke muziek met het klimmen der jaren de plaats van populaire muziek inneemt. In dat geval is klassieke muziek blijvend in concurrentie met populaire muziek. Behalve de muziek zelf kan ook de presentatievorm ervan een rem zijn op een overgang van pop naar klassiek. De beleving in Paard of Paradiso verschilt van die in de Stopera of de stadsgehoorzaal. Wie is opgegroeid met en zich senang voelt in de sfeer van een popzaal zal zich mogelijk niet heel erg thuis voelen bij de heel andere omgangsvormen die gelden bij klassieke concerten (Idema 2012; Van Eijck et al. 2011; De Roest en Van den Broek 2008; Smithuijsen 2001).

Behalve mentale afstand kan bij cultuurbezoek ook fysieke afstand een rol spelen.

De drempel om ergens naartoe te gaan is lager voor wie in de buurt van voorzieningen woont, wat wellicht vooral geldt voor het aantal keren dat men ergens naartoe gaat (bezoekfrequentie). Voor een deel van de stedelingen zou de stedelijke aantrekkelijkheid gelegen zijn in de optiewaarde om er van veel culturele voorzieningen gebruik te kunnen maken (Florida 2002). Niet iedereen woont echter om die reden in een stad. Integendeel, steden kennen ook wijken met inwoners die niet omwille van de vele culturele voorzieningen in de stad wonen. Mensen in achterstandswijken ervaren weliswaar geen grote fysieke afstand tot die voorzieningen, maar op basis van hun opleidingsniveau en migratieachtergrond wellicht wel een flinke mentale afstand. Mogelijk houden beide effecten elkaar in evenwicht zodat stedelijkheid gemiddeld genomen niet samenhangt met de mate van culturele betrokkenheid.

Daarnaast kan in minder welvarende stedelijke gebieden, maar ook elders, de financiële situatie van invloed zijn op de mate waarin iemand deelneemt aan het culturele leven. Aan cultuurbezoek en cultuurbeoefening zijn veelal kosten verbonden. Een complicerende factor daarbij is dat meer cultureel kapitaal in de vorm van meer opleiding en hoger opgeleide ouders niet zelden samengaat met meer financieel kapitaal, waardoor het de vraag is welke van de twee kapitaalsvormen oorzakelijk het meeste gewicht in de schaal legt. Eerder onderzoek wees veelal uit dat cultureel kapitaal de doorslag geeft (vb. Ganzeboom 1989; Reeves 2015). Onderstaand komt aan de hand van multivariate analyses aan de orde in hoeverre inkomen na controle voor andere kenmerken een zelfstandig effect heeft op culturele betrokkenheid.

Tot slot is het gebruikelijk om in de lijst van te onderzoeken persoonskenmerken ook geslacht op te nemen. Onderstaand is ook de rol hiervan geanalyseerd, maar zonder duidelijke verwachtingen over hoe en waarom culturele betrokkenheid vooral iets zou zijn voor vrouwen dan wel voor mannen.

1.3 Empirische onderlegger: de Vrijtijdsomnibus (vto)

Dit rapport berust op analyses van empirische gegevens afkomstig uit peilingen door middel van de enquête Vrijtijdsomnibus (vto) over de jaren 2012, 2014, 2016 en 2018. Deze enquête is ontwikkeld door het Sociaal en Cultureel Planbureau (scp), in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (cbs). De hier gepresenteerde cijfers over de eerste drie meetjaren kunnen op onderdelen iets verschillen van eerder gepubliceerde cijfers over die jaren (Van den Broek 2014; Van den Broek 2016; Van den Broek en Gieles 2018), omdat bij het veldwerk in 2018 een verbeterde benaderingswijze van respondenten is gehanteerd die iets verschilt van die in eerdere jaren. Omwille van de vergelijkbaarheid van de opeenvolgende metingen zijn de cijfers over de eerste drie meetjaren opnieuw berekend, waarbij is gedaan alsof destijds dezelfde benaderingswijze is gehanteerd als in 2018 (zie bijlage A voor verdere informatie over de empirische basis).

Bij een deel van de gestelde vragen is de leeftijdsondergrens van 12 jaar gehanteerd.

Omwille van de onderlinge vergelijkbaarheid van de diverse uitkomsten hebben daarom alle onderstaande cijfers betrekking op de bevolking van 12 jaar en ouder. Bij opleidingsniveau is een driedeling van de hoogst voltooide opleiding gebruikt: lager onderwijs (primaire onderwijs (po), mavo en vmbo), middelbaar onderwijs (havo, vwo en mbo) en hoger onderwijs (hbo en wo). De gehanteerde driedeling bij huishoudensinkomen berust op een per jaar berekende indeling in drie even grote delen van de bevolking (tertielen).

Zelfs bij uitspraken op basis van een representatieve steekproef bestaat altijd de kans dat de verdeling in de steekproef niet de verdeling is in de bevolking. Het begrip statistische significantie verwijst naar de kans dat dit het geval is. Een betrouwbaarheid van 95% betekent dat de kans dat een uitspraak op basis van de steekproef niet ook voor de hele bevolking geldt, maar op toeval berust, kleiner is dan 5%. Statistische significantie hangt onder meer af van de verdeling van een eigenschap over de bevolking. Wanneer bijvoorbeeld bijna alle mannen gitaar zouden spelen en zelden harp, terwijl bijna alle vrouwen harp spelen en zelden gitaar, liggen de kaarten duidelijker dan wanneer de voorkeur voor het ene of het andere instrument minder scherp is verdeeld. De kans dat een gevonden verschil niet op toeval berust is ook kleiner naarmate het om kleinere groepen binnen de steekproef gaat. Statistische significantie hangt eveneens samen met de grootte van de steekproef: hoe groter het aantal observaties, hoe kleiner de kans op toevalsfouten. Bij heel grote aantallen observaties is onderstaand de kritische grens van 1% toeval gehanteerd ($p < 0,01$, ofwel een betrouwbaarheidsinterval kleiner dan 1%), bij wat kleinere aantallen is de grens van 5% gehanteerd. Overigens zegt statistische significantie alleen iets over de kans op toeval. Het is aan de beschouwer om te beslissen of een niet-toevallig zwak verband inhoudelijk relevant is.

De peiling van de Vrijtijdsomnibus in 2018 was de laatste met SCP-betrokkenheid. De reeks VTO-peilingen komt echter niet ten einde. Voor het onderwerp cultuur neemt de Boekmanstichting het stokje van het SCP over. De coronacrisis geeft de komende VTO-peilingen op voorhand een extra gewicht. De 2020-peiling zal een beeld geven van de directe impact van corona op de culturele betrokkenheid, latere peilingen zullen een beeld geven van de *fall out* van de huidige crisis. De gegevens over 'het oude normaal' in de, achteraf gezien, rustige jaren tien van deze eeuw vormen dan een stevig referentiepunt.

2 Interesse in cultuur

Een culturele instelling bezoeken, een cultureel evenement bijwonen, via de media cultuur tot je nemen en actief zijn als cultuurbeoefenaar of -vrijwilliger hebben gemeen dat het uitingen van culturele interesse zijn. Indachtig het adagium *action speaks louder than words* is zulk gedrag wellicht ook de beste indicator van culturele interesse. Toch is daarmee het laatste woord over interesse in cultuur niet gezegd, want de manifeste interesse in de vorm van gedrag is niet de enige vorm van interesse. Er kan ook sprake zijn van een sluimerende culturele interesse die, om welke reden dan ook, niet tot cultureel gedrag heeft geleid. Zo is het denkbaar dat iemand wel een zekere interesse in ballet of beeldende kunst heeft, maar dat het er in de loop van een kalenderjaar niet van gekomen is een theater of tentoonstelling te bezoeken. Die latente interesse zou buiten beeld blijven wanneer de aandacht uitsluitend naar gedrag uitgaat. Bovendien geeft kennis van de discrepantie tussen latente en manifeste interesse zicht op de grootte en samenstelling van het potentiële publiek (degenen met belangstelling die niet tot gedrag leidde) en van het deel van de bevolking dat er helemaal geen interesse in heeft. Voor het aanboren van nieuw publiek is het belangrijk te weten of er een bestaande interesse is dan wel of die interesse totaal ontbreekt (Van den Broek 2013).

De VTO-gegevens kennen weliswaar een sterke nadruk op (gerapporteerd) gedrag, maar bevatten ook informatie over culturele interesse in bredere zin (tabel 2.1). Het aantal vragen dat in een enquête gesteld kan worden heeft beperkingen. Daarom zijn niet alle vragen elk jaar gesteld, of in een jaar niet aan iedereen maar slechts aan de helft van de steekproef voorgelegd. Dit geldt voor vragen naar interesse in kunst en erfgoed: die zijn niet elk jaar gesteld en in 2018 is de ene helft van de respondenten naar interesse in kunst en de andere helft naar interesse in erfgoed gevraagd. Het eerste beperkt de mogelijkheid tot het schetsen van trends, het tweede betekent dat het niet mogelijk is beide vormen van interesse op te tellen tot interesse in cultuur in het algemeen.

Qua interesse streeft kunst erfgoed voorbij. Circa 85% van de bevolking is in een of meer kunstdisciplines geïnteresseerd, twee derde in een of meer vormen van erfgoed. De interesse in populaire kunst is aanzienlijk wijder verbreid dan die in gecanoniseerde kunst ('hoge' kunst zoals klassieke muziek, moderne dans en toneel). Popmuziek en film steken er qua interesse met kop en schouders boven uit; moderne dans en klassiek ballet, toneel en beeldende kunst vormen de achterhoede. Bij erfgoed is de betrokkenheid gelijkmatiger verdeeld, met een voorkeur voor geschiedenis en voor historische plekken en gebouwen.

Voor driekwart van de mensen is cultuur eens (of vaker) per jaar onderwerp van gesprek. Kunst is dat voor meer mensen dan erfgoed. Het bereik van praten over kunst benadert dat van praten over cultuur, waaruit is af te leiden dat wie over erfgoed praat dat ook over cultuur doet. Dat blijkt ook uit het feit dat de stijging in het praten over erfgoed niet gepaard ging met een stijging in het praten over cultuur.

Die plotselinge stijging tussen 2016 en 2018 in het aandeel dat over erfgoed praat, is opmerkelijk (een soortgelijke stijging doet zich, zoals hieronder zal blijken, ook voor bij mediagebruik over erfgoed). Mogelijk ligt de verklaring hiervoor in de groeiende aandacht voor en de feller wordende discussie over de figuur van Zwarte Piet binnen het sinterklaasfeest (Van den Broek en Van Houwelingen 2019). In de enquêtevraag naar praten over erfgoed viel namelijk ook het in die discussie beladen geraakte woord traditie.

Tabel 2.1

Culturele interesse en cultuur als gespreksonderwerp, bevolking van 12 jaar en ouder, 2014-2018 (procenten tamelijk of zeer geïnteresseerd en procenten minstens een keer over gepraat in het afgelopen jaar)^a

	2014	2016	2018
interesse in één of meer vormen van kunst (N = 5972)	.	84	84
klassieke muziek	.	21	22
toneel	.	17	17
moderne dans of klassiek ballet	.	.	12
musical	.	26	26
popmuziek	.	54	52
cabaret	.	39	37
beeldende kunst	.	19	20
film	.	64	65
literatuur	.	28	30
interesse in één of meer vormen van erfgoed (N = 1564)	.	.	66
geschiedenis in het algemeen	.	.	45
familie-, regionale of lokale geschiedenis	.	.	38
historische steden, dorpen of gebouwen	.	.	49
historische voorwerpen	.	.	31
oude gebruiken, tradities en ambachten	.	.	34
praten over cultuur (N = 8762)	73	75	74
praten over kunst	70	72	71
praten over erfgoed	37	39	49

a De punt verwijst naar het ontbreken van gegevens. Percentages zijn vetgedrukt als er sprake is van een statistisch significant verschil tussen meetjaren ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO '14-'18)

De interesse in kunst en erfgoed is ongelijk over de bevolking verdeeld (tabel 2.2). De samenhang tussen culturele opleiding en interesse springt het meest in het oog, vooral bij erfgoed. Die interesse ligt bij mensen met een middelbaar opleidingsniveau iets boven het gemiddelde (indexcijfer = 100) in de totale bevolking.³ Gecontroleerd bedraagt het verschil in het aandeel cultureel geïnteresseerden tussen mensen met een kortere en een langere onderwijs carrière bij erfgoed 30%. Bij kunst is het verschil half zo klein. Ook het opleidingsniveau van de ouders, wat staat voor het van huis uit meegekregen culturele kapitaal, maakt verschil. Het voor controle wel aanwezige verschil naar inkomen blijkt na controle niet langer te bestaan. Bij kunst is er tevens enig verschil in interesse naar migratieachtergrond en geslacht, met wat minder geïnteresseerden onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond en onder mannen, twee persoonskenmerken die bij interesse in erfgoed niet ter zake doen. Interesse in erfgoed is wat hoger onder ouderen, een verband dat zich niet bij kunst voordoet. Stedelijkheid van iemands woonplaats is in relatie tot interesse in cultuur nauwelijks onderscheidend.

---

3 Deze tabel, en soortgelijke latere tabellen, bevatten steeds een kolom met ongecontroleerde en gecontroleerde gegevens, gebaseerd op geïndexeerde cijfers. Er is geïndexeerd om de spreiding binnen de kolommen van verschillende aspecten van culturele betrokkenheid eenvoudiger te kunnen vergelijken. In dit geval gaat het om interesse in cultuur en interesse in erfgoed. Daarin zijn ongelijke delen van de bevolking geïnteresseerd. De spreiding van die interesse in de bevolking varieert rond 84% respectievelijk 66%. Verschillen in spreiding van verschillende aspecten van culturele betrokkenheid zijn eenvoudiger te vergelijken wanneer het steeds om een spreiding rond het getal 100 gaat. De kolommen met de ongecontroleerde gegevens geven een correct beschrijvend beeld van de werkelijkheid. Zo'n beschrijving doet evenwel geen recht aan causale verbanden. Wanneer twee kenmerken niet alleen met culturele betrokkenheid, maar ook onderling samenhangen, kan er van (gedeeltelijke) schijnverbanden sprake zijn. Zo beïnvloedt het opleidingsniveau niet alleen de culturele interesse maar ook het inkomen, waardoor de wel degelijk bestaande relatie tussen culturele interesse en inkomen in causale termen kleiner is, want deels wordt 'wegverklaard' door de onderliggende relatie van opleiding met zowel inkomen als culturele interesse. De kolom gecontroleerde gegevens geeft de voor dergelijke doorkruisende effecten gezuiverde cijfers weer. In tabel 2.2 blijkt dat inkomen wel in beschrijvende zin met de interesse in zowel kunst als erfgoed samenhangt (er zijn meer mensen met hogere inkomens in geïnteresseerd), maar dat er geen (causale) samenhang meer is wanneer wordt gecontroleerd voor het effect van andere persoonskenmerken.

Tabel 2.2

Culturele interesse naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 12 jaar en ouder, 2018 (in indexcijfers)^a

	interesse in kunst		interesse in erfgoed	
	ongecololeerd N = 1561	gecololeerd	ongecololeerd	gecololeerd N = 1564
hoogst voltooide opleiding				
lager onderwijs	87	90	81	84
middelbaar onderwijs	105	105	102	104
hoger onderwijs	109	106	118	114
hoogst voltooide opleiding ouders				
lager onderwijs	90	95	91	94
middelbaar onderwijs	106	104	107	107
hoger onderwijs	113	107	110	107
wel/geen migratieachtergrond				
Nederlands	101	102	99	99
westers	103	101	111	110
niet-westers	89	89	96	98
leeftijd				
12-19 jaar	104	110	84	95
20-34 jaar	104	99	101	94
35-49 jaar	109	105	104	100
50-64 jaar	99	100	104	103
≥ 65 jaar	86	91	99	107
stedelijkheid				
(zeer) sterk stedelijk	104	104	103	103
weinig stedelijk	96	96	96	97
gezinsinkomen				
lager inkomen	91	95	96	100
midden inkomen	103	102	96	97
hoger inkomen	106	103	108	103
geslacht				
mannen	90	90	103	102
vrouwen	110	110	97	98
R ²		.07		.06

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met culturele interesse (p < 0,05).

Bron: SCP/CBS (VTO'16-'18)

Bij de spreiding van cultuur als gespreksonderwerp geven kunst en erfgoed in de regel hetzelfde beeld te zien, behalve bij leeftijd (tabel 2.3). Stedelijkheid en sekse leggen niet of nauwelijks gewicht in de schaal. Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond, met een kortere opleiding, met korter opgeleide ouders en met lagere inkomens spreken minder over kunst en erfgoed, waarbij aangetekend dat het in beschrijvende zin grote verschil naar inkomen door controle voor andere kenmerken aanzienlijk kleiner wordt. Kunst is vaker gespreksonderwerp naarmate men jonger is, erfgoed vaker naarmate men ouder is.

Tabel 2.3

Cultuur als gespreksonderwerp naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 12 jaar en ouder, 2014-2018 (in indexcijfers, N = 8762)^a

	cultuur		kunst		erfgoed	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
hoogst voltooide opleiding						
lager onderwijs	84	87	82	86	77	80
middelbaar onderwijs	103	103	102	103	100	102
hoger onderwijs	116	113	118	114	128	121
hoogst voltooide opleiding ouders						
lager onderwijs	89	95	88	94	91	94
middelbaar onderwijs	107	104	108	104	104	103
hoger onderwijs	116	109	119	109	117	112
wel/geen migratieachtergrond						
Nederlands	102	103	102	102	103	102
westers	103	101	104	101	113	110
niet-westers	83	84	84	84	71	80
leeftijd						
12-19 jaar	104	114	105	116	78	93
20-34 jaar	107	101	108	103	95	87
35-49 jaar	102	98	103	99	100	93
50-64 jaar	103	103	103	103	114	114
≥ 65 jaar	85	91	81	88	100	109
stedelijkheid						
(zeer) sterk stedelijk	101	101	102	102	102	103
weinig stedelijk	99	99	98	98	97	97

Tabel 2.3
(Vervolg)

	cultuur		kunst		erfgoed	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
gezinsinkomen						
lager inkomen	89	94	88	94	84	92
midden inkomen	102	102	101	102	100	102
hoger inkomen	112	105	113	106	118	108
geslacht						
mannen	99	98	98	97	104	103
vrouwen	101	102	102	103	96	98
R ²		.09		.10		.05

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met praten over cultuur (p < 0,01).

Bron: SCP/CBS (VTO'14-'18)

3 Bezoek aan cultuur

Bij culturele betrokkenheid van de bevolking gaat veelal de meeste aandacht uit naar de bezoekcijfers, in het bijzonder naar het bereik: het aandeel van de bevolking dat deel heeft aan culturele uitingen. Dit is niet los te zien van de uit de gedachte aan volksverheffing voortgesproten traditie van cultuurspreiding. Cultuurbeleid kent een ingebouwde spanning tussen het ondersteunen van culturele uitingen die er zonder subsidie niet zouden kunnen zijn en het tegelijk bevorderen van de belangstelling daarvoor. Of zoals verwoord in artikel 2 van de Wet op het specifiek cultuurbeleid: de bewindspersoon 'is belast met het scheppen van voorwaarden voor het in stand houden, ontwikkelen, sociaal en geografisch spreiden of anderszins verbreiden van cultuuruitingen; hij laat zich daarbij leiden door overwegingen van kwaliteit en verscheidenheid'.

Er is een enorm aanbod aan niet-gesubsidieerde cultuur. Het heeft geen zin om mensen te vragen of de door hen bezochte cultuuruiting wel of niet gesubsidieerd was. Dat weet men niet en dat is vaak ook niet zwart-wit, bijvoorbeeld wanneer een niet-gesubsidieerd gezelschap of bandje in een zaal speelt die weer wel subsidie ontvangt. In de hier beschikbare cijfers valt dan ook niets te zeggen over de directe relatie tussen bezoek en subsidies. Binnen het hier gehanteerde brede begrip van cultuur zijn tal van onderscheidingen te maken. Op het hoogste aggregatieniveau van cultuurbezoek omvat het bereik (minstens één bezoek in de voorbije twaalf maanden) bijna negen van elke tien mensen, met een gemiddelde bezoekfrequentie van die mensen van bijna twintig bezoeken per jaar, oftewel vijf per kwartaal (tabel 3.1). Het gaat bij deze cijfers niet alleen om bezoeken aan de opera of aan een tentoonstelling van moderne kunst, maar ook om bezoeken aan popconcerten, op welke locatie dan ook, en aan historische plekken, inclusief cultuurbezoek als deel van een buitenlandse vakantie.

Een verbijzondering van deze gegevens naar kunst en erfgoed leert dat zowel het bereik onder de bevolking als de bezoekfrequentie van bezoekers bij kunst op een hoger niveau ligt dan bij erfgoed (circa 85% met een bezoekfrequentie van circa vijftien per jaar tegenover circa 65% bij een frequentie van circa vijf). De gegevens bevatten wegens gebrek aan ruimte in de vragenlijst helaas geen bezoekfrequenties naar type museum. Waren bezoekfrequenties van kunstmusea en historische musea wel bekend geweest, dan zouden de totale bezoekfrequenties bij kunst en erfgoed wat hoger hebben gelegen.

Met name binnen kunst staan de gedetailleerde gegevens veel verdere verbijzonderingen toe. Hier is die informatie gerangschikt langs de (hoofd)lijnen van vier kunstdisciplines: podiumkunst, beeldende kunst, film en literatuur. Daarvan kennen podiumkunst en film het grootste bereik (circa driekwart respectievelijk twee derde), op enige afstand gevolgd door beeldende kunst (ruim de helft). Het bereik van literaire evenementen blijft daar ver op achter. Bij literatuur is echter niet het bezoeken van evenementen maar het lezen van boeken de manier om met die kunstvorm in aanraking te komen. Zo'n 80% van de bevolking leest één of meer boeken per jaar, waarbij overigens op basis van deze gegevens niet is vast te stellen of dat om literatuur of om andere genres gaat. Omdat cultuur ook op

andere dan ‘reguliere’ plekken te zien is, bijvoorbeeld bij feesten in zalencentra, is in een poging het beeld compleet te maken ook gevraagd naar het bijwonen van optredens op feesten. De helft van de bevolking komt jaarlijks op met muziek of theater opgeluisterde feesten, waarbij het twee keer vaker om muziek dan om theater gaat.

Binnen de podiumkunsten is een onderscheid te maken tussen genres die van oudsher meer en minder in aanzien staan. Dit voert terug op de distinctie tussen ‘hoge’ en ‘lage’ kunst, een onderscheid dat ook is terug te vinden in de combinaties van smaakvoorkeuren van mensen (Van den Broek 2013). Tegelijk is er steeds minder reden het onderscheid te verabsoluteren, omdat al geruime tijd sprake is van een ‘omnivorisering’ van smaakvoorkeuren, waarbij mensen zowel uit de ruif van de ‘hoge’ of gecanoniseerde als uit die van de populaire kunstvormen eten (Peterson 1992). ABBA-liefhebbers zijn tegenwoordig tot in de hoogste kringen aan te treffen. Het bereik van populaire kunstvormen (60%) is flink groter dan dat van gecanoniseerde kunstvormen (36%). De bezoekfrequenties van bezoekers liggen in dezelfde orde van grootte.

Tabel 3.1

Cultuurbezoek, bevolking van 12 jaar en ouder, 2012-2018 (in procenten minstens één keer gedaan, N = 11.603)^a

	bezoek totaal (één keer per jaar of vaker)				bezoekfrequentie (aantal bezoeken van bezoekers)			
	2012	2014	2016	2018	2012	2014	2016	2018
cultuurbezoek	.	90	89	89	.	19	18	19
kunstbezoek	.	87	86	87	.	16	15	16
podiumkunst	74	74	74	73	10	9	10	10
gecanoniseerde podiumkunst	37	37	35	36	4	4	4	4
klassieke muziek, opera	19	19	18	18	3	4	4	3
toneel	24	24	23	23	2	2	2	2
klassieke dans, modern ballet	9	9	7	8	2	2	2	2
populaire podiumkunst	60	58	61	61	5	5	5	5
popmuziek	45	40	42	43	5	5	5	5
musical	29	25	26	26	2	2	2	2
cabaret, stand-up comedy	19	18	20	20	2	2	2	2
feest met optreden	54	53	54	53	5	5	5	5
feest met muziek	50	47	49	49	4	4	4	4
feest met theater	24	24	24	23	3	3	3	3
beeldende kunst ^b	.	56	50	53	.	7	6	6
kunstmuseum	25	28	26	31	.	.	.	.
expositie oude kunst	.	28	24	26	.	3	2	2
expositie moderne kunst	.	23	19	23	.	3	3	2
expositie mediakunst	.	18	15	16	.	2	2	2
openbare ruimte	.	40	35	37	.	5	4	4

Tabel 3.1
(Vervolg)

	bezoek totaal (één keer per jaar of vaker)				bezoekfrequentie (aantal bezoeken van bezoekers)			
	2012	2014	2016	2018	2012	2014	2016	2018
film ^b	63	62	65	67	5	5	5	5
literaire evenementen	7	7	7	8	3	3	3	2
boeken lezen	80	80	77	79	.	.	.	.
gedrukt boek	78	77	73	76	.	.	.	.
e-book	18	25	24	27	.	.	.	.
erfgoed	.	64	62	66	.	5	5	5
historisch museum	26	28	26	30	.	.	.	.
archieff	.	5	4	4	.	3	2	2
opgraving	.	11	12	12	.	2	2	2
historische stad, dorp of gebouw	.	57	54	59	.	4	4	4
historisch festival of evenement met tradities, gebruiken of ambachten	.	24	25	24	.	2	2	2

a Er is een punt opgenomen als er geen gegevens beschikbaar zijn. Percentages zijn vetgedrukt als er sprake is van een statistisch significant verschil tussen meetjaren ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

In de jaren tien deden zich in bereik en bezoekfrequenties maar weinig veranderingen voor. Het bereik van film en van erfgoed zat in de lift, dat van beeldende kunst gaf een wisselend beeld te zien. Het groeiende bereik van erfgoed is de som van kleinere groeipercentages bij specifieke vormen van erfgoed, die elk voor zich niet statistisch significant zijn, maar bij elkaar opgeteld wel. Bij lezen was het bereik van het e-book in opmars.

Verschillen in cultuurbezoek zijn er wel binnen de bevolking. Deze verschillen blijken groter naarmate de blik met meer precisie op specifieke vormen van cultuur is gericht (tabellen 3.2 tot en met 3.4). In deze en latere tabellen over de spreiding van culturele betrokkenheid over de bevolking is omwille van een compacte presentatie gekozen voor een berekening op basis van het gemiddelde over de vier meetjaren. Daarin zijn eventuele ontwikkelingen in die spreiding dus niet zichtbaar.

Tabel 3.2

Cultuurbezoek naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 12 jaar en ouder, gemiddeld over 2014-2018 (in indexcijfers, N = 7166)^a

	cultuurbezoek		kunstbezoek		erfgoedbezoek	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
hoogst voltooide opleiding						
lager onderwijs	92	93	90	92	79	81
middelbaar onderwijs	102	102	102	102	100	102
hoger onderwijs	108	106	109	107	126	120
hoogst voltooide opleiding ouders						
lager onderwijs	94	98	92	97	87	93
middelbaar onderwijs	105	103	106	103	106	103
hoger onderwijs	109	103	111	104	123	114
wel/geen migratieachtergrond						
Nederlands	101	101	100	101	103	103
westers	98	97	98	97	102	100
niet-westers	98	97	98	97	78	83
leeftijd						
12-19 jaar	109	114	112	118	102	114
20-34 jaar	106	103	107	104	103	96
35-49 jaar	103	101	103	101	106	99
50-64 jaar	99	98	97	97	102	101
≥ 65 jaar	87	91	85	90	88	97
stedelijkheid						
(zeer) sterk stedelijk	101	100	101	101	100	101
weinig stedelijk	99	100	99	99	100	100
gezinsinkomen						
lager inkomen	93	95	92	95	82	90
midden inkomen	101	102	101	101	102	103
hoger inkomen	107	104	108	105	119	110
geslacht						
mannen	99	98	99	98	99	97
vrouwen	101	102	101	102	101	103
R ²		.11		.11		.11

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met cultuurbezoek ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

Op het meest algemene niveau van het totale cultuurbereik middelen onderliggende verschillen enigszins tegen elkaar uit. Dan verschilt dat bereik het meest naar iemands opleidingsniveau, leeftijd en inkomen, met een gradueel groter bereik onder hogeropgeleiden, jongeren en hogere inkomens (tabel 3.2).

Er ontstaat al wat meer tekening bij de spreiding van het bereik van kunst en van erfgoed, waarbij tevens enkele verschillen aan het licht komen. Opleidingsniveau is veel sterker onderscheidend bij erfgoed dan bij kunst, wat in mindere mate ook geldt voor het opleidingsniveau van de ouders. Ook migratieachtergrond legt bij erfgoed meer gewicht in de schaal dan bij kunst. Stuk voor stuk indicatoren die wijzen op het belang van cultureel kapitaal voor de appreciatie van erfgoed. Maar ook inkomen speelt er een grotere rol, wat opmerkelijk is want aan een bezoek aan erfgoed zijn in de regel minder kosten verbonden dan aan een bezoek aan kunst. Wellicht spelen hier reiskosten naar erfgoedplekken een rol. Omgekeerd doet leeftijd er in het bereik van erfgoed nauwelijks toe, terwijl dat in het bereik van kunst juist een hoofdrol vervult. Stedelijkheid en geslacht doen in deze niet of nauwelijks ter zake, al is er enige oververtegenwoordiging van vrouwen in het cultuurbereik.

Er ontstaat nog meer differentiatie door naar specifieke kunstvormen te kijken (tabel 3.3). De spreiding van het bereik van gecanoniseerde podiumkunst (klassieke muziek, toneel, ballet, klassieke dans) heeft overeenkomsten met die van beeldende kunst, die van populaire podiumkunst (populaire muziek, cabaret, stand-up en musical) met die van film. In alle gevallen, maar bij gecanoniseerde kunst en beeldende kunst sterker dan bij populaire podiumkunst en film, zijn de diverse indicatoren van cultureel kapitaal van belang. Het eigen opleidingsniveau legt het meeste gewicht in de schaal en blijft dat doen in de gecontroleerde uitkomsten, terwijl de rol van de opleiding van de ouders na controle kleiner is. Bij migratieachtergrond zijn bij gecanoniseerde kunst en beeldende kunst de verschillen na controle kleiner. Die ongecontroleerde verschillen zijn blijkbaar deels aan andere factoren zoals opleidingsniveau toe te schrijven. Bij populaire podiumkunst en film doet zich iets heel anders voor. Bij populaire podiumkunst is het bereik onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond gecontroleerd groter dan ongecontroleerd, bij film slaat het beeld om van een iets groter naar een iets kleiner bereik. Dit heeft te maken met de jongere leeftijdsopbouw van die bevolkingsgroep: het bereik van populaire podiumkunst en film is onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond groter omdat dat bereik daarvan onder jongeren veel groter is dan onder ouderen. Bij controle voor leeftijd wordt dat effect geneutraliseerd.

Tabel 3.3

Kunstbezoek naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 12 jaar en ouder, 2012-2018 (in indexcijfers)^a

	gecanoniseerde podiumkunst		populaire podiumkunst	
	ongecontroleerd N = 11.603	gecontroleerd	ongecontroleerd	gecontroleerd N = 10.039
hoogst voltooide opleiding				
lager onderwijs	83	78	82	89
middelbaar onderwijs	84	92	103	101
hoger onderwijs	142	139	120	113
hoogst voltooide opleiding ouders				
lager onderwijs	84	89	87	97
middelbaar onderwijs	99	98	108	102
hoger onderwijs	139	128	122	106
wel/geen migratieachtergrond				
Nederlands	103	102	102	103
westers	112	109	102	99
niet-westers	72	84	86	82
leeftijd				
12-19 jaar	110	125	114	124
20-34 jaar	92	82	121	117
35-49 jaar	89	81	105	102
50-64 jaar	102	103	96	95
≥ 65 jaar	113	126	68	74
stedelijkheid				
(zeer) sterk stedelijk	104	103	104	104
weinig stedelijk	96	97	96	97
gezinsinkomen				
lager inkomen	83	93	85	90
midden inkomen	97	99	100	110
hoger inkomen	123	111	119	113
geslacht				
mannen	90	88	97	95
vrouwen	110	112	103	105
R ²		.08		.10

Tabel 3.3

(Vervolg)

	beeldende kunst		film	
	ongecontroleerd N = 8762	gecontroleerd	ongecontroleerd	gecontroleerd N = 11.603
hoogst voltooide opleiding				
lager onderwijs	75	74	81	86
middelbaar onderwijs	96	101	106	104
hoger onderwijs	135	131	117	114
hoogst voltooide opleiding ouders				
lager onderwijs	81	89	82	95
middelbaar onderwijs	105	102	114	105
hoger onderwijs	136	124	128	107
wel/geen migratieachtergrond				
Nederlands	100	101	99	101
westers	113	109	104	101
niet-westers	86	91	106	93
leeftijd				
12-19 jaar	107	124	140	149
20-34 jaar	104	91	129	123
35-49 jaar	96	87	112	107
50-64 jaar	103	105	84	84
≥ 65 jaar	92	107	52	60
stedelijkheid				
(zeer) sterk stedelijk	107	106	107	105
weinig stedelijk	91	94	93	95
gezinsinkomen				
lager inkomen	88	97	89	93
midden inkomen	94	97	101	102
hoger inkomen	119	108	113	108
geslacht				
mannen	94	93	98	96
vrouwen	106	107	102	104
R ²		.12		.10

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met cultuurbezoek ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

Leeftijd speelt ook bij gecanoniseerde podiumkunst en bij beeldende kunst een grote rol, waarbij zich de bijzonderheid voordoet dat het bereik hoog is onder jongeren, aanzienlijk lager onder zowel jongvolwassenen als mensen van middelbare leeftijd, en weer hoger onder mensen op leeftijd. Hier is zeer waarschijnlijk sprake van twee verschillende verklaringen. Jongeren zijn nog op sleeptouw genomen door hun ouders, maar eenmaal op eigen benen en hun eigen vrije tijd indelend daalt het bereik van die kunstvormen. Dat het onder oudere mensen weer stijgt zou te maken kunnen hebben met een grotere geestelijke rijpheid om van die kunstvormen te kunnen genieten. Het is echter waarschijnlijker dat het hier niet zozeer gaat om een aan leeftijd maar om het aan geboorteaar gebonden fenomeen dat vroegere geboorteaargangen meer met die kunstvormen vertrouwd zijn dan latere (zie Van den Broek et al. 2010). Het verschil in bereik naar leeftijd is met name bij film zeer aanzienlijk, wat in dit geval meer verbonden lijkt met levensfase.

Verschillen in bereik naar inkomen zijn gecontroleerd kleiner dan ongecontroleerd, maar blijven voor elk van deze kunstvormen bestaan. In de regel zijn ze van minder gewicht dan verschillen naar opleiding, alleen bij populaire podiumkunsten zijn ze van gelijke grootte. Stedelijkheid van de woonplaats en geslacht leggen weinig gewicht in de schaal, met uitzondering van het wat grotere bereik van gecanoniseerde podiumkunst onder vrouwen.

Behalve vanuit kunstdisciplines is cultuurbezoek ook te benaderen vanuit culturele plekken: musea, bibliotheken, festivals en feesten. Musea bereiken ruim de helft van de bevolking, met een stijgende trend in bereik: 48% in 2012, 53% in 2014, 52% in 2016 en 56% in 2018, bij een nagenoeg constante frequentie van vier bezoeken per bezoeker. Die stijging is niet los te zien van de heropening van enkele musea. Bij bibliotheken schommelt het bereik rond een kleine 40%, met een bezoekfrequentie van tien. Ook festivals hebben een bereik van 40%. Dit gegeven is alleen voor 2018 beschikbaar, dus er is geen uitspraak over trends in het bereik van festivals mogelijk. Er is ook niet naar bezoekfrequentie gevraagd, maar wel naar de aard van de bezochte festivals. Het festivalbereik naar kunstvorm is: klassieke muziek 10%, popmuziek 30%, cabaret 9%, film 16% en literatuur 4%. Feesten met optredens hebben een bereik van ruim de helft van de bevolking.

Tabel 3.4

Bezoek aan culturele plekken naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 12 jaar en ouder, 2014-2018 (in indexcijfers)^a

	musea		bibliotheken	
	ongecontroleerd N = 11.603	gecontroleerd	ongecontroleerd	gecontroleerd N = 11.603
hoogst voltooide opleiding				
lager onderwijs	74	76	90	80
middelbaar onderwijs	93	96	94	100
hoger onderwijs	141	134	120	128
hoogst voltooide opleiding ouders				
lager onderwijs	82	89	80	90
middelbaar onderwijs	107	104	112	106
hoger onderwijs	136	124	135	118
wel/geen migratieachtergrond				
Nederlands	103	103	96	98
westers	108	104	95	93
niet-westers	71	80	130	120
leeftijd				
12-19 jaar	106	122	174	183
20-34 jaar	97	86	97	85
35-49 jaar	103	95	115	108
50-64 jaar	103	104	75	80
≥ 65 jaar	93	107	75	87
stedelijkheid				
(zeer) sterk stedelijk	105	105	109	105
weinig stedelijk	95	96	91	95
gezinsinkomen				
lager inkomen	80	90	97	103
midden inkomen	99	101	102	102
hoger inkomen	125	112	102	95
geslacht				
mannen	98	96	82	81
vrouwen	102	104	118	119
R ²		.13		.11

Tabel 3.4

(Vervolg)

	festivals		feesten met optredens	
	ongecontroleerd N = 1564	gecontroleerd	ongecontroleerd	gecontroleerd N = 11.603
hoogst voltooide opleiding				
lager onderwijs	81	80	81	88
middelbaar onderwijs	107	104	104	102
hoger onderwijs	111	116	120	114
hoogst voltooide opleiding ouders				
lager onderwijs	86	103	87	96
middelbaar onderwijs	107	96	107	102
hoger onderwijs	122	98	123	110
wel/geen migratieachtergrond				
Nederlands	99	102	101	102
westers	111	110	102	100
niet-westers	97	79	91	91
leeftijd				
12-19 jaar	145	165	109	117
20-34 jaar	139	135	123	119
35-49 jaar	104	100	104	100
50-64 jaar	85	79	99	98
≥ 65 jaar	47	51	67	74
stedelijkheid				
(zeer) sterk stedelijk	109	107	100	99
weinig stedelijk	90	92	99	101
gezinsinkomen				
lager inkomen	91	93	86	91
midden inkomen	101	101	100	101
hoger inkomen	108	106	117	110
geslacht				
mannen	98	96	102	100
vrouwen	102	104	98	100
R ²		.10		.07

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met cultuurbezoek ($p < 0,01$), bij festivals ($p < 0,05$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

Ook het bezoek aan deze culturele plekken is ongelijk over de bevolking verdeeld, gedeels langs de al eerder gesignaleerde lijnen (tabel 3.4). Opnieuw zijn verschillen in het bereikte onderwijsniveau de belangrijkste verklaring voor verschillen in het bereik, een verband dat met name bij musea sterk is. Daar is het bereik onder hoogopgeleiden bijna twee keer zo groot als onder laagopgeleiden. Ook het effect van het opleidingsniveau van de ouders is er verhoudingsgewijs groot. En de migratieachtergrond doet ertoe. Musea zijn blijkbaar plekken waar het op school en van huis uit meegekregen cultureel kapitaal een rol van belang speelt. Bij bibliotheken tekent zich een bijzondere relatie met migratieachtergrond af: het bereik van die culturele plek is het grootst onder mensen met een niet-westerse achtergrond. Ongecontroleerd is dat nog wat duidelijker, maar ook na controle voor onder meer leeftijd (die groep is gemiddeld jonger en jongeren bezoeken vaker de bibliotheek) blijft hun voorsprong bestaan.

Het bereik van elk van deze vier culturele plekken is onder jongeren het hoogst, met vooral bij festivals en feesten met optredens een aanzienlijk lager bereik onder ouderen. Stedelijkheid, inkomen en geslacht leggen minder gewicht in de schaal, met een wat groter bereik van musea en feesten onder beter gesitueerden en van bibliotheken onder vrouwen, mogelijk omdat moeders hun kroost bij hun bibliotheekbezoek begeleiden.

4 Cultureel mediagebruik

Naast de directe culturele ervaring in de vorm van een bezoek is er de indirecte ervaring daar via de media mee in aanraking te komen. Door ernaar te luisteren, erover te lezen, door er programma's op radio en/of tv over te volgen en, als laatste loot aan de media-stam, door digitale toegang tot cultuur.

De laagdrempeligste vorm van cultureel mediagebruik is thuis of onderweg naar opgenomen muziek te luisteren. Ongeveer driekwart van de bevolking luistert dagelijks via een van de beschikbare middelen naar muziek, slechts luttele procenten van de bevolking doen dat nooit (niet in tabel).

Het gecombineerde bereik van cultuur via printmedia (boek, tijdschrift en krant), zenders (radio en tv) en internet (websites en sociale media) bedraagt bijna 90% van de bevolking (tabel 4.1). Dit aandeel was in de jaren tien stabiel. In 2018 bediende 31% van de respondenten zich van elk van deze vier kanalen om met kunst in aanraking te komen, 13% benutte alle vier de kanalen als toegang tot (informatie over) erfgoed (niet in tabel).

Het bereik van kunst blijft maar een paar procenten achter bij het totale bereik van cultuur, wat betekent dat bijna alle mensen die via de media met erfgoed in aanraking komen ook al via de media met kunst in aanraking zijn geweest. Het bereik van erfgoed via de media ligt lager, maar nam recent wel toe van ruim de helft tot bijna twee derde van de bevolking. Die stijging deed zich voor bij elk van de hier onderscheiden media. Zoals eerder bij stijgende interesse in erfgoed al is geopperd ligt de achtergrond hiervan wellicht in de recentelijk grote ophef over de rol van Zwarte Piet in het sinterklaasfeest.

Bij kunst is de omroep (radio en tv-uitzendingen) nog altijd de grootste 'cultuurspreider', hoewel dat bereik in eerdere jaren hoger lag dan in 2018. Ook het lezen van printmedia liet een veer. Daar stond geen (statistisch significante) groei van het bereik van websites (meer) tegenover. Wel groeide het belang van sociale media om van kunst kennis te nemen of daar informatie over te vinden. Bij erfgoed groeide in 2018 het gebruik van elk van deze vier media met om en nabij 10 procentpunten. Uitzendingen op radio en tv bleven ook daar de belangrijkste mediale toegangsbron tot erfgoed.

Tabel 4.1

Cultureel mediagebruik, bevolking van 12 jaar en ouder, 2014-2018 (in procenten minstens één keer gedaan, N = 8762)^a

	cultuur			kunst			erfgoed		
	2014	2016	2018	2014	2016	2018	2014	2016	2018
printmedia	67	63	64	63	59	58	37	36	45
omroep	81	81	77	79	79	74	42	42	51
internet	59	63	64	56	59	60	27	30	41
sociale media	48	54	57	47	52	54	18	22	32
media totaal	88	89	87	87	87	85	53	53	64

a Percentages zijn vetgedrukt als er sprake is van een statistisch significant verschil tussen meetjaren ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'14-'18)

In het bereik van cultuur via de media tekenen zich enkele inmiddels vertrouwde verschillen af, al zijn die verschillen in de regel niet heel scherp (tabel 4.2). Dat bereik ligt wat lager onder mensen met wat minder (westers) cultureel kapitaal: mensen met een kortere schoolingscarrière (met name bij erfgoed), met laagopgeleide ouders en met een niet-westerse migratieachtergrond. De overige persoonskenmerken vertonen weinig samenhang met cultureel mediagebruik, behoudens wellicht dat het mediabereik bij erfgoed wat groter is onder ouderen.

Tabel 4.2

Cultureel mediagebruik naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 12 jaar en ouder, 2014-2018 (in indexcijfers, N = 8762)^a

	cultuur		kunst		erfgoed	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
hoogst voltooide opleiding						
lager onderwijs	92	93	91	92	83	85
middelbaar onderwijs	102	103	103	103	101	103
hoger onderwijs	107	105	108	106	120	115
hoogst voltooide opleiding ouders						
lager onderwijs	96	98	95	97	94	96
middelbaar onderwijs	103	102	103	102	101	101
hoger onderwijs	106	104	107	105	112	110
migratieachtergrond						
Nederlands	101	101	101	101	103	102
westers	103	102	103	102	107	105
niet-westers	89	91	89	91	78	87

Tabel 4.2
(Vervolg)

	cultuur		kunst		erfgoed	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
leeftijd						
12-19 jaar	99	114	99	105	79	91
20-34 jaar	100	97	101	97	94	88
35-49 jaar	101	100	101	99	99	94
50-64 jaar	101	101	101	102	111	111
≥ 65 jaar	97	100	97	100	106	113
stedelijkheid						
(zeer) sterk stedelijk	100	100	101	101	101	102
weinig stedelijk	100	100	99	99	99	99
gezinsinkomen						
lager inkomen	96	97	95	98	90	96
midden inkomen	102	102	101	102	97	98
hoger inkomen	105	102	105	101	115	108
geslacht						
mannen	100	99	99	99	103	102
vrouwen	100	101	101	101	97	98
R ²		.05		.05		.05

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met cultureel mediagebruik ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

Het mediabereik naar type medium beziend levert enkele aanvullende inzichten op (tabel 4.3). Dat bereik is via printmedia en internet iets ongelijker naar opleiding verdeeld dan via omroep. Of omgekeerd gezegd: cultuur via de omroep kent de meest evenwichtige publiekssamenstelling. Het cultureel mediagebruik is bij elk medium lager onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Tevens is het bereik via internet flink hoger onder jongeren dan onder ouderen.

Tabel 4.3

Culturele mediakeuze naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 12 jaar en ouder, 2014-2018 (in indexcijfers, N = 8762)^a

	krant, boek of tijdschrift		radio of tv		internet of sociale media	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
hoogst voltooide opleiding						
lager onderwijs	83	85	92	92	79	84
middelbaar onderwijs	101	103	101	102	106	105
hoger onderwijs	120	115	110	107	118	113
hoogst voltooide opleiding ouders						
lager onderwijs	91	93	97	98	88	96
middelbaar onderwijs	106	105	102	102	108	102
hoger onderwijs	115	112	105	104	120	107
migratieachtergrond						
Nederlands	103	102	103	102	100	101
westers	105	103	102	100	112	108
niet-westers	76	83	82	86	92	87
leeftijd						
12-19 jaar	87	98	92	99	110	122
20-34 jaar	98	91	96	94	116	109
35-49 jaar	99	94	102	99	108	103
50-64 jaar	108	108	104	104	104	104
≥ 65 jaar	102	109	101	104	65	72
stedelijkheid						
(zeer) sterk stedelijk	101	101	100	101	104	104
weinig stedelijk	99	99	100	99	95	96

Tabel 4.3
(Vervolg)

	krant, boek of tijdschrift		radio of tv		internet of sociale media	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
gezinsinkomen						
lager inkomen	89	95	93	97	90	96
midden inkomen	99	100	102	102	99	101
hoger inkomen	114	106	106	102	112	104
geslacht						
mannen	99	98	99	98	101	100
vrouwen	101	102	101	102	99	100
R ²		.07		.05		.14

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met cultureel mediagebruik ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

5 Beoefening van cultuur

Cultuur kan men tot zich nemen via bezoek of via de media, maar men kan cultuur ook zelf beoefenen. Bijna twee derde van de bevolking doet in de vrije tijd eens of vaker per jaar aan cultuurbeoefening, ruim 40% doet dat eens in de maand of vaker (tabel 5.1). Kunst telt meer beoefenaars dan erfgoed: ruim de helft versus krap een derde. Daarbij zijn ook alle incidentele beoefenaars meegeteld. Wanneer we de lat hoger leggen en de blik op frequente beoefening richten, komen scherpere verschillen in het bereik tussen kunst- en erfgoedbeoefening aan het licht: een kleine 40% van de bevolking is tot de frequente kunstbeoefenaars te rekenen en slechts 10% tot de frequente erfgoedbeoefenaars. Blijkbaar beoefent het grootste deel van de kunstbeoefenaars hun discipline frequent en houden de meeste erfgoedbeoefenaars zich slechts incidenteel met hun interesse bezig. Van de kunstdisciplines kennen muziek, beeldende kunst en mediakunst de meeste beoefenaars, bij erfgoed is dat historisch onderzoek.

Tabel 5.1

Cultuurbeoefening, bevolking van 12 jaar en ouder, 2012-2018 (in procenten minstens één keer of twaalf keer gedaan, N = 11.603)^a

	beoefenaars totaal (één keer per jaar of vaker)				frequente beoefenaars (één of meer vormen maandelijks of vaker)			
	2012	2014	2016	2018	2012	2014	2016	2018
cultuurbeoefening	64	62	64	64	43	42	42	43
kunstbeoefening	55	52	55	54	39	37	38	38
podiumkunst	38	37	38	37	26	27	27	27
instrument bespelen	19	20	20	19	12	12	12	11
zingen	25	24	27	25	18	18	20	19
toneelspelen	5	4	6	5	2	2	2	2
cabaret, stand-up comedy	2	1	3	2	0	0	1	1
dansen, klassiek	2	2	3	2	1	1	1	1
dansen, volks-/wereld-	7	5	5	5	4	3	2	3
beeldende kunst	23	22	25	24	13	12	13	12
tekenen, schilderen, grafisch werk zonder computer	18	17	21	19	10	9	11	9
beeldhouwen, sieraden maken, textiele werkvormen	11	10	11	10	5	5	4	4
film, video, digitaal grafisch ontwerp, foto	23	21	22	23	14	11	11	12
creatief schrijven	13	11	12	13	5	4	5	5

Tabel 5.1
(Vervolg)

	beoefenaars totaal (één keer per jaar of vaker)				frequente beoefenaars (één of meer vormen maandelijks of vaker)			
	2012	2014	2016	2018	2012	2014	2016	2018
erfgoedbeoefening (zonder traditie)	27	32	33	32	8	10	9	11
historische voorwerpen verzamelen	5	6	6	7	1	1	2	1
historische gebouwen of voorwerpen opknappen	3	4	5	4	1	1	2	1
oud ambacht uitoefenen/ demonstreren of historische gebeurtenis naspelen	3	3	4	4	1	1	1	2
stamboomonderzoek	6	7	7	7	2	1	1	2
onderzoek naar lokale of regionale geschiedenis	11	15	16	17	2	3	3	4
onderzoek naar historische persoon of gebeurtenis	16	21	23	23	4	6	6	6
geholpen traditie of ambacht in stand te houden		5	7	7		1	2	1

a Percentages zijn vetgedrukt als er sprake is van een statistisch significant verschil tussen meetjaren ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

In de loop van de jaren tien vertoonde de cultuurbeoefening een hoge mate van stabiliteit. De deelname aan kunstbeoefening veranderde zelfs helemaal niet noemenswaardig. Bij erfgoedbeoefening groeide het aandeel deelnemers, met name bij historisch onderzoek. Die groei is er niet of nauwelijks bij frequente erfgoedbeoefening, dus het gaat vooral om aanwas van mensen die dat af en toe zijn gaan doen.

Cultuurbeoefening is niet gelijk over de bevolking verdeeld, al zijn de verschillen in deelname ook weer niet bijzonder scherp (tabel 5.2). De grootste verschillen doen zich voor bij opleiding en, vooral, leeftijd: het is meer iets voor hogeropgeleiden en jongeren dan voor lageropgeleiden en ouderen. Dat laatste geldt met name bij kunst, waarin jongeren zich veel actiever tonen. Onder volwassenen zijn de verschillen beduidend kleiner.

Tabel 5.2

Cultuurbeoefening naar persoonskenmerken, bevolking van 12 jaar en ouder, 2012-2018 (in indexcijfers, N = 11.603)^a

	cultuurbeoefening		kunstbeoefening		erfgoedbeoefening	
	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd	ongecon- troleerd	gecon- troleerd
hoogst voltooide opleiding						
lager onderwijs	87	84	88	82	77	76
middelbaar onderwijs	101	102	100	102	106	107
hoger onderwijs	116	118	116	120	122	122
hoogst voltooide opleiding ouders						
lager onderwijs	88	94	85	93	86	92
middelbaar onderwijs	108	104	110	104	110	106
hoger onderwijs	120	110	126	112	124	114
migratieachtergrond						
Nederlands	100	101	100	102	98	99
westers	107	105	105	103	120	117
niet-westers	95	92	94	88	97	96
leeftijd						
12-19 jaar	125	135	139	151	107	122
20-34 jaar	111	103	116	108	114	101
35-49 jaar	94	90	92	87	91	84
50-64 jaar	93	95	89	91	97	100
≥ 65 jaar	90	97	84	91	96	109
stedelijkheid						
(zeer) sterk stedelijk	103	102	103	102	107	105
weinig stedelijk	97	99	96	98	92	95
gezinsinkomen						
lager inkomen	96	101	97	103	96	103
midden inkomen	100	101	99	99	100	102
hoger inkomen	105	98	105	98	104	95
geslacht						
mannen	99	98	91	90	118	117
vrouwen	101	102	109	110	82	84
R ²		.07		.09		.04

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met cultuurbeoefening ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond doen wat minder aan kunstbeoefening maar houden gelijke tred bij erfgoedbeoefening. Naar stedelijkheid bestaan geen uitgesproken verschillen en het gezinsinkomen staat causaal geheel los van cultuurbeoefening. Tussen mannen en vrouwen verschilt de totale cultuurbeoefening niet. Achter de optelling tot cultuurbeoefening gaan echter twee elkaar compenserende verschillen schuil: wat meer vrouwen doen aan kunstbeoefening versus wat meer mannen aan erfgoedbeoefening.

In sommige jaargangen van vto is in meer detail doorgevraagd naar de vormgeving van kunst- en erfgoedbeoefening, zoals waar men informatie vandaan haalt en of men ermee naar buiten treedt in de vorm van optredens, tentoonstellingen, publicaties of uploads. Ook is gevraagd of men lid is van een vereniging of bij een informele groep hoort, dan wel of men dat vooral op eigen houtje doet. Dat laatste is overwegend het geval: cultuurbeoefening is voor 80% van de beoefenaars een solistische bezigheid (Van den Broek 2019; Van den Broek en Van Houwelingen 2015), al geldt dat uiteraard niet voor collectieve vormen van kunstbeoefening zoals musiceren in ensemble, fanfare of bandje, voor zingen in een koor, voor toneelspelen en voor activiteiten van een historische vereniging.

6 Draagvlak voor cultuur

Zien mensen cultuur in alle vrijblijvendheid als optie voor een paar genoeglijk bestede uren vrije tijd, of is hun band met cultuur dieper? Idealiter berust een antwoord op deze vraag op een meting van het belang dat men cultuur toekent te midden van en in concurrentie met het belang dat men aan andere zaken hecht. Het ontbreekt in de vto-enquête aan ruimte om dat goed uit te vragen. Wel is in kort bestek gevraagd naar het belang dat men aan een gevarieerd cultureel aanbod hecht en naar de mate waarin men zelf het culturele leven actief steunt.

Aan een gevarieerd cultureel aanbod hechten mensen meer maatschappelijk dan persoonlijk belang, beide belangen zijn in enkele jaren tijd wat zwaarder gaan wegen (tabel 6.1). Anno 2018 vindt de helft van de bevolking dat voor zichzelf belangrijk of zeer belangrijk, bijna driekwart ziet er een (zeer) belangrijke maatschappelijke waarde in. Door de gelaagdheid in de vraagstelling is het helaas niet helemaal duidelijk of men aan cultuur dan wel aan variatie in cultuur belang hecht.

Ruim twee derde van de bevolking vindt het terecht dat de overheid geld uitgeeft aan cultuur. Dit kan vertekenen omdat men in een antwoord op zo'n losstaande vraag het belang van uitgaven aan cultuur niet hoeft af te wegen tegen dat van uitgaven aan bijvoorbeeld zorg, onderwijs, defensie of verduurzaming. Uit ander scp-onderzoek is bekend dat mensen aan overheidsuitgaven voor cultuur te midden van uitgaven voor andere beleidsterreinen juist weinig prioriteit toekennen, al is hun neiging om op cultuur te bezuinigen de laatste jaren wat afgezwakt (Dekker et al. 2020).

Tabel 6.1

Draagvlak voor cultuur, bevolking van 12 jaar en ouder, 2014-2018 (in procenten (zeer) belangrijk / tevreden / terecht, N = 8752)^a

	2014	2016	2018
persoonlijk belang gevarieerd cultureel aanbod	44	42	49
maatschappelijk belang gevarieerd cultureel aanbod	68	67	72
tevredenheid met cultureel aanbod in woonomgeving	57	56	60
terrecht dat overheid geld uitgeeft aan cultuur	69	69	71

a Percentages zijn vetgedrukt als er sprake is van een statistisch significant verschil tussen meetjaren ($p < 0,01$).

Bron: scp/CBS (vto'14-'18)

Het bieden van directe steun is een vorm van actieve deelname aan het culturele leven. Dat kan in de vorm van vrijwilligerswerk (men geeft tijd), van donaties (men geeft geld) of van het lidmaatschap van een vriendenvereniging (men geeft blijk van loyaliteit). Circa drie op de tien mensen ondersteunen het culturele leven op een of meer van deze manieren (tabel 6.2). Doneren is de meest gangbare vorm van ondersteuning.

In de loop der jaren was sprake van een lichte afkalving van het aandeel van de bevolking dat het culturele leven met vrijwilligerswerk, donaties of lidmaatschap van een vriendenvereniging ondersteunde. Die daling is bij geen van deze afzonderlijke vormen van steun statistisch significant. Dat is echter wel het geval wanneer die drie worden geaggregeerd tot de variabele steun. Dan tellen de kleine verschillen op tot een iets grotere daling die er wel toe doet. De bevolking heeft zich blijkbaar niet erg geroepen gevoeld om de bezuinigingen op cultuur met extra vrijwillige inzet te compenseren.

Tabel 6.2

Steun aan cultuur, bevolking van 12 jaar en ouder, 2012-2018 (in procenten, N = 11.603)^a

	2012	2014	2016	2018
steun aan cultuur (totaal)	34	32	32	29
vrijwilligerswerk	10	11	9	8
donatie	23	21	21	20
lidmaatschap vriendenvereniging	9	8	8	7

a Percentages zijn vetgedrukt als er sprake is van een statistisch significant verschil tussen meetjaren ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

Een blik op de verdeling van steun aan cultuur over de bevolking brengt enkele patronen aan het licht (tabel 6.3). Cultureel kapitaal in de vorm van de eigen opleiding en van die van de ouders speelt een belangrijke rol. Meer mensen hechten belang aan een gevarieerd cultureel aanbod en meer mensen steunen cultuur actief naarmate het eigen en het ouderlijk opleidingsniveau hoger zijn (met als uitzondering dat doneren losstaat van de opleiding van de ouders).

Bij migratieachtergrond komen enkele bijzonderheden aan het licht. Mensen met een niet-westerse achtergrond hechten meer belang aan een gevarieerd cultureel aanbod. Dit doet vermoeden dat de gelaagde vraag in elk geval door hen meer gelezen is als een vraag naar het belang van variatie in het culturele aanbod dan als een vraag naar het belang van een cultureel aanbod, aannemende althans dat zij variatie belangrijk vinden in de hoop dat dit een groter aandeel van het niet-westerse aanbod betekent. Cultureel vrijwilligerswerk komt minder voor onder mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Mogelijk houdt dit er verband mee dat het culturele leven voor hen niet voldoende divers is. Dat in beschrijvende zin minder mensen in die groep doneren blijkt uit andere factoren dan hun migratieachtergrond voort te vloeien, want gecontroleerd bestaat dat verband niet meer. Leeftijd hangt bijzonder sterk samen met doneren. Dit zou te interpreteren kunnen zijn als een leeftijdseffect, in de zin dat men pas later in de levensloop, wanneer men over meer geld beschikt, doneert. Dit kan evenwel ook een cohorteffect zijn, in de zin dat het onder recentere cohorten minder gebruikelijk is om te doneren. Naarmate er meer waarheid schuilt in die laatste interpretatie is de toekomst van de inkomsten uit donaties een onzekerdere factor. Cultureel vrijwilligerswerk is gelijkmatiger naar leeftijd verdeeld, met een

dip bij jongvolwassenen en mensen van middelbare leeftijd, wat terug te voeren is op het gegeven dat dit vanwege de combinatie van werk en gezinsvorming de drukste fases in het leven zijn. Zowel jongeren als ouderen doen meer aan vrijwilligerswerk, met mogelijk als arbeidsdeling dat jongeren zich op steun aan popzalen en popfestivals toeleggen en ouderen op steun aan musea en oudheidskamers. De waardering voor een gevarieerd cultureel aanbod ligt hoger op oudere leeftijd.

In minder stedelijke gebieden ligt het aandeel mensen dat cultuur steunt wat hoger dan in steden, terwijl stedelingen wat vaker het belang van een gevarieerd aanbod onderschrijven. De hoogte van het gezinsinkomen hangt samen met het aandeel mensen dat het culturele leven met donaties ondersteunt: hoe hoger het inkomen, hoe groter het aandeel donateurs. Inkomen houdt geen verband met vrijwilligerswerk of met het belang van een gevarieerd cultureel aanbod. Vrouwen hechten iets meer belang aan variatie in dat aanbod, in vrijwilligerswerk of donaties onderscheiden de seksen zich niet van elkaar.

Tabel 6.3

Draagvlak van cultuur naar persoonskenmerken, ongecontroleerd en gecontroleerd, bevolking van 20 jaar en ouder, 2012-2018 (in indexcijfers)^a

	persoonlijk belangrijk		maatschappelijk belangrijk	
	ongecontroleerd N = 8762	gecontroleerd	ongecontroleerd N = 8762	gecontroleerd
hoogst voltooide opleiding				
lager onderwijs	75	76	84	85
middelbaar onderwijs	96	98	100	101
hoger onderwijs	135	132	119	117
hoogst voltooide opleiding ouders				
lager onderwijs	87	90	94	96
middelbaar onderwijs	103	103	100	100
hoger onderwijs	126	120	113	111
migratieachtergrond				
Nederlands	94	94	98	98
westers	115	110	109	106
niet-westers	128	132	108	111
leeftijd				
12-19 jaar	75	86	78	86
20-34 jaar	109	94	103	95
35-49 jaar	103	94	104	98
50-64 jaar	99	104	101	103
≥ 65 jaar	108	117	104	112
stedelijkheid				
(zeer) sterk stedelijk	112	107	106	104
weinig stedelijk	86	92	93	96
gezinsinkomen				
lager inkomen	100	104	100	103
midden inkomen	95	100	98	100
hoger inkomen	105	96	103	98
geslacht				
mannen	91	90	96	96
vrouwen	109	110	104	105
R ²		.09		.07

Tabel 6.3

(Vervolg)

	doet vrijwilligerswerk		doneert	
	ongecontroleerd N = 11.603	gecontroleerd	ongecontroleerd	gecontroleerd N = 11.603
hoogst voltooide opleiding				
lager onderwijs	76	68	86	87
middelbaar onderwijs	106	111	91	97
hoger onderwijs	124	127	130	121
hoogst voltooide opleiding ouders				
lager onderwijs	90	91	103	97
middelbaar onderwijs	105	104	98	104
hoger onderwijs	120	119	96	105
migratieachtergrond				
Nederlands	107	105	107	102
westers	93	92	88	90
niet-westers	59	73	60	97
leeftijd				
12-19 jaar	92	112	45	55
20-34 jaar	90	79	71	61
35-49 jaar	94	86	107	103
50-64 jaar	104	105	122	119
≥ 65 jaar	118	128	137	144
stedelijkheid				
(zeer) sterk stedelijk	90	91	84	87
weinig stedelijk	111	111	117	115
gezinsinkomen				
lager inkomen	98	110	73	80
midden inkomen	97	97	103	103
hoger inkomen	105	93	129	122
geslacht				
mannen	102	101	99	98
vrouwen	98	99	101	102
R ²		.01		.05

a Cijfers zijn vetgedrukt als een persoonskenmerk statistisch significant samenhangt met het draagvlak voor cultuur ($p < 0,01$).

Bron: SCP/CBS (VTO'12-'18)

Bijlage A: Over veldwerk en vragenlijst

Van 2012 tot 2018 heeft het SCP in samenwerking met het CBS tweejaarlijks de Vrijtijds-omnibus (VTO) uitgevoerd, een bevolkingsonderzoek op basis van een enquête onder een representatieve steekproef van de bevolking, gericht op het in kaart brengen van de betrokkenheid bij cultuur en sport. Het veldwerk kende steeds een doorlooptijd van november in het even jaar tot in het voorjaar van het oneven jaar, bijvoorbeeld van november 2018 met een uitloop tot in 2019. Aangezien in de enquêtevragen terug werd gevraagd naar de afgelopen twaalf maanden, omvatten de uitkomsten grosso modo een rapportage over het voorafgaande kalenderjaar, vandaar bijvoorbeeld de aanduiding VTO'18.

Het ging telkens om een verse CBS-steekproef met een netto respons van circa 3000 personen, bij een responspercentage van circa 48% (in 2018). Respondenten werden per brief uitgenodigd om digitaal een vragenlijst in te vullen. Wie ook na herinnering niet reageerde werd benaderd voor een mondeling interview. De enquête was alleen beschikbaar in het Nederlands. Dit was een drempel voor mensen die de Nederlandse taal niet voldoende machtig zijn. Het CBS heeft de data gewogen, zodat ze zo goed mogelijk de samenstelling van de bevolking representeren. Daarbij blijft het echter de vraag in hoeverre degenen die de enquête invulden representatief zijn voor degenen die dat niet deden. Telkens trok het CBS een nieuwe steekproef. Het gaat dus elk jaar om een andere uitsnede van de bevolking, het is geen onderzoek dat individuen door de tijd heen volgt. De steekproef heeft een leeftijdsondergrens van 6 jaar. Voor de 6-12-jarigen is aan ouders gevraagd de enquête in te vullen.

De VTO'18-peiling verschilde van de eerdere peilingen. Voortschrijdend inzicht bij het CBS leidde tot een andere 'waarnemingsstrategie' (Knops et al. 2019). Voor een mondeling interview werd in de eerdere jaren iedereen benaderd die niet via internet reageerde, ook mensen uit groepen waar de beoogde respons al was behaald. In 2018 is in de mondelinge fase een gerichtere benadering gehanteerd, waarbij alleen mensen zijn benaderend uit de groepen met een lage respons via het internet. Dit biedt de kans op een minder selectieve respons tegen gelijke of zelfs lagere kosten. Dit is echter niet zonder consequenties voor de vergelijkbaarheid met eerdere jaren. Er is voor gekozen om de data van eerdere VTO's met terugwerkende kracht te herwegen, zodat het net is of destijds ook al de in 2018 gehanteerde waarnemingsstrategie werd gebruikt. Dit komt erop neer dat in de eerdere jaren de respondenten uit de minder goed responderende groepen, zoals mensen met een migratieachtergrond en lageropgeleiden, nu een wat groter gewicht krijgen. Dat herstelt de vergelijkbaarheid van 2018 met de eerdere jaren, maar heeft als consequentie dat de cijfers over die eerdere jaren wat anders kunnen uitvallen dan eerder is gepubliceerd. In de regel leidde dit overigens niet tot grote verschillen.

De VTO'18-peiling kende nog een verschil met de eerdere peilingen, namelijk het aantal mensen met een niet-westerse migratieachtergrond in de steekproef. In de eerdere peilingen waren zij in de bruto steekproef vertegenwoordigd naar rato van hun aantallen in de bevolking. Binnen een gerealiseerde steekproef van circa 3000 respondenten en met een

onder die mensen verhoudingsgewijs lage respons gaat het dan om betrekkelijk kleine aantallen. Daardoor vergden uitspraken over die groep grote terughoudendheid en was differentiatie naar uiteenlopende migratieachtergronden nauwelijks mogelijk. Voor een beter beeld van wat zij met cultuur hebben, en daarmee voor enige informatie over de diversiteit/inclusiviteit van het culturele leven, is in 2018 gekozen voor een oversampling van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Een verbetering, maar een zwakke steen in de VTO-aanpak. Anders dan destijds in het onderzoek Leefsituatie Allochtone Stedelingen (Van den Broek 2008) is dat de deelname aan de enquête een goede kennis van de Nederlandse taal veronderstelt. Uiteraard is voor 2018 bij uitspraken over de gehele bevolking in Nederland het aandeel mensen met een niet-westerse migratieachtergrond 'teruggewogen' naar de verhoudingen in de bevolkingssamenstelling.

De hierboven gepresenteerde gegevens zijn gebaseerd op de onderstaande enquêtevragen.

Interesse in cultuur

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden met andere mensen gepraat over klassieke muziek, inclusief concerten of uitvoeringen, toneel, moderne dans of klassiek ballet?

- Muziek, cabaret, toneel, ballet, dans, beeldende kunst, film, literatuur, vormgeving of architectuur
- Oude gebruiken, ambachten of tradities, of historische gebouwen, voorwerpen of gebeurtenissen

De volgende vragen gaan over in hoeverre u al dan niet geïnteresseerd bent in muziek, kunst en cultuur. Hoe geïnteresseerd bent u in:

- Klassieke muziek
- Toneel
- Moderne dans of klassiek ballet
- Musical
- Popmuziek
- Film
- Beeldende kunst
- Literatuur

Kunt u aangeven hoe geïnteresseerd u bent in onderstaande zaken?

- Familiegeschiedenis, regionale of lokale geschiedenis
- Geschiedenis in het algemeen
- Historische steden, dorpen of gebouwen, zoals kastelen, kerken, molens en oude fabrieken
- Historische voorwerpen
- Oude gebruiken, tradities en ambachten

Bezoek aan cultuur

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in binnen- en buitenland een bezoek gebracht aan onderstaande voorstellingen of uitvoeringen?

- Een musicalvoorstelling
- Een film
- Een toneelvoorstelling
- Een operavoorstelling of operette
- Een optreden van klassieke muziek
- Een optreden van pop-, rock- of bluesmuziek
- Een urban, rap of hip-hop optreden
- Een dance- of housefeest met een optreden van een DJ of vj
- Een jazz optreden
- Een levenslied optreden
- Een optreden van wereldmuziek
- Een cabaret of stand-up comedy voorstelling
- Een voorstelling van klassiek ballet of moderne dans
- Een literaire avond of voorleesavond

Heeft u onderstaande voorstellingen of uitvoeringen in de afgelopen 12 maanden op een festival gezien?

- Een optreden van klassieke muziek, een toneelvoorstelling of een voorstelling van moderne dans of klassiek ballet
- Een optreden van popmuziek
- Een cabaret of stand-up comedy voorstelling
- Een literair evenement
- Een film

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in de vrije tijd een museum bezocht? (In binnen- en buitenland)

Kunt u aangeven welk type museum u heeft bezocht: (meerdere antwoorden mogelijk)

- Een museum voor kunst, mediakunst of vormgeving
- Een museum voor geschiedenis of archeologie

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in de vrije tijd een bibliotheek bezocht?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in de vrije tijd in de volgende musea of op de volgende tentoonstellingen beeldende kunst bekeken?

- Beeldende kunst in een museum of tentoonstelling voor oude kunst
- Beeldende kunst in een museum of tentoonstelling voor moderne kunst
- Beeldende kunst in een museum of tentoonstelling voor mediakunst, zoals fotografie, videokunst of film
- Beeldende kunst in een museum of tentoonstelling voor vormgeving, mode of architectuur
- Beeldende kunst op een openbare plek, zoals op een plein, in een park of in een openbaar gebouw

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in de vrije tijd een bezoek gebracht aan:

- Een archief
- Een archeologische opgraving
- Een historische stad, dorp of gebouw zoals een kasteel, kerk, molen of oude fabriek
- Een historisch festival of een evenement waar tradities, gebruiken of ambachten worden beoefend

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in de vrije tijd in gedrukte boeken gelezen?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in de vrije tijd e-books gelezen?

Cultuur via media

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden thuis, op het werk of onderweg naar muziek geluisterd? (Bijvoorbeeld via cd, iPod, radio of internet)

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in boeken, kranten of tijdschriften gelezen over:

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden programma's op televisie gekeken of op radio beluisterd met:

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden op het internet websites bezocht over:

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden sociale media gebruikt om berichten, foto's of filmpjes te plaatsen of te bekijken over: (bijvoorbeeld via Facebook, Twitter, WhatsApp, YouTube, Instagram, etc).

- Muziek, cabaret, toneel, ballet, dans, beeldende kunst, film, literatuur, vormgeving of architectuur
- Oude gebruiken, ambachten of tradities, of historische gebouwen, voorwerpen of gebeurtenissen

Beoefening van cultuur

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden in de vrije tijd als hobby de volgende activiteiten gedaan:

- Een instrument bespeeld
- Gezongen
- Toneel gespeeld
- Aan klassiek ballet of moderne dans gedaan
- Aan volksdans, werelddans, stijldans, street- of breakdance gedaan
- Aan cabaret of stand-up comedy gedaan
- Aan tekenen, schilderen of aan grafisch werk zonder computer gedaan
- Aan beeldhouwen, boetseren, potten bakken, sieraden maken of textiele werkvormen gedaan
- Aan film, videokunst, grafisch ontwerp met de computer of fotografie gedaan
- Verhalen, gedichten of weblogs geschreven

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden als hobby aan stamboomonderzoek gedaan?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden als hobby onderzoek naar lokale of regionale geschiedenis gedaan?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden als hobby onderzoek naar historische gebeurtenissen of personen gedaan?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden als hobby historische gebouwen of voorwerpen opgeknapt?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden als hobby een oud ambacht uitgeoefend of gedemonstreerd of historische gebeurtenissen nagespeeld?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden als hobby historische documenten of voorwerpen verzameld?

Hoe vaak heeft u in de afgelopen 12 maanden als hobby geholpen om een lokale, regionale of nationale traditie, gebruik of ambacht in stand te houden?

Draagvlak voor cultuur

Hoe belangrijk vindt u een gevarieerd cultureel aanbod voor de samenleving?

Hoe belangrijk is dit voor u persoonlijk?

Hoe terecht vindt u het dat de overheid geld uitgeeft aan cultuur?

Hoe tevreden bent u met het culturele aanbod in uw omgeving?

Heeft u in de afgelopen 12 maanden een cultureel evenement, een culturele organisatie of vereniging gesteund?

- Ja, door onbetaald werk te verrichten
- Ja, door lid te zijn van een vriendenvereniging
- Ja, door geld te geven

Summary and discussion

What does culture mean to people?

Cultural engagement in the 2010s

To answer the question of what culture means to people, we need to start by defining what we mean by culture. It might seem obvious what the word culture means, but in fact culture has been defined in many diverse ways. There is no authoritative definition of the concept of culture that is widely accepted. Moreover, the concept of ‘culture’ is often paired with the concept of ‘art’, which adds to the confusion. As in previous publications by the Netherlands Institute for Social Research (SCP) regarding people’s engagement with culture, in this report we refer to culture as comprising both art and heritage. Art includes the performing arts (music, dance and theatre), visual arts, film and literature, and video art; heritage comprises both tangible (movable and immovable) and intangible heritage (such as rituals and traditions). Art includes not only classical ballet and opera, but also rock music, hip-hop and folk music traditions. The survey that this report is based on did not ask people about culture in abstract terms, nor about art and heritage, but focused on people’s specific interests and activities.

Engagement with culture can manifest itself in various ways. Five forms of engagement with culture have been defined and examined here: an interest in culture; making culture-related visits; the use of culture-related media; amateur culture; and support for culture. When these definitions are applied, almost everyone has some level of engagement with culture. When we take a closer look, however, there are differences in the degree to which certain segments of the population engage with particular forms or expressions of culture. Differences in individuals’ capacity to comprehend cultural codes and mores stem from differences in a person’s cultural capital – in terms of both quantity and composition, as well as from differences in educational background, differences in ancestry or ethnicity and generational differences.

Interest

The vast majority of the population (approximately 85%) is quite or very interested in one or more forms of art, with the most popular being film (almost two thirds), pop music (over half) and stage performance (one third). Of the ‘higher’ or classical art forms (classical music, modern dance, classical ballet and theatre), classical music is the most popular (one fifth). Two-thirds of people are quite or very interested in one or more aspects of heritage, with the most popular form being built heritage (half). For three-quarters of the population, culture is a topic of conversation, either sometimes or often. This applies less to heritage (50%) than to art (70%).

Heritage became a more frequent topic of conversation in 2018. The reason for this may have been the fierce debates around the ‘Zwarte Piet’ (Black Pete) tradition. The word ‘tra-

dition' plays a major role in that debate, and this word is also included in the question regarding interest in heritage.

People with a higher educational level are more likely to be interested in culture and to talk about it than people who have spent less time in education. Interest in art is somewhat lower among older people, while interest in heritage is lower among younger people.

Culture-related visits

Over 90% of the population makes at least one culture-related visit per year. This could be a visit to the opera, a pop concert or a historic location. Over 85% of respondents went to see some form of art: almost three-quarters saw some kind of performing art (of which 60% were popular performing arts and 36% classical performing arts), two-thirds went to see a film, half went to see visual arts and just under 10% went to a literary event. About two-thirds of respondents visited a heritage location, particularly built heritage (approximately 60%).

There were no major changes in the degree of cultural visits in the 2010s. If there was any change at all, it was the growing reach of culture, including art museums, film and heritage. The credit crisis and its aftermath, including the cuts in public spending on subsidised culture, seem to have left no traces in the reach of culture. Neither has the frequency of culture-related visits been affected, although we will never know whether there would have been (even more) growth if the financial crisis had never taken place.

Culture-related visits are distributed unevenly across the population. The most important factor here is a person's cultural capital, which relates to the length of education. The longer the educational career, the more likely a person is to make culture-related visits. This applies not only to the classical performing arts, museums and visual arts, but to also popular performing arts, festivals and film. The reach of culture is often more limited among people from a non-Western migration background, with the exceptions being film and libraries (although film can be explained here by the younger demographics of that group). In the case of classical performing arts, visual arts and museums, there are major differences in the reach of culture by education, with indices of approximately 75% among people with a lower level of education and 135% among those with a higher level of education. Age has a variable relationship with culture-related visits, the broad picture being that the reach of museums and classical performing arts is greater among older people, while the reach of popular performing arts, film and festivals is greater among young people.

Culture via media

The culture-related use of media follows broadly the same patterns as culture-related visits. The reach is wide (approximately 90%), with the reach of art (approximately 85%) being greater than that of heritage (approximately 65% in 2018). The use of digital facilities is on the rise.

Just as with interest in culture, the culture-related use of media with respect to engagement with heritage has also grown recently, possibly due to discussions around 'Zwarte Piet' as mentioned.

The culture-related use of media is somewhat lower among those with a lower level of education and those from a non-Western migration background. Internet applications have been embraced less among the oldest demographic groups.

Amateur culture

Almost two-thirds of people are active as amateurs ('amators') in culture every year, mainly in the form of playing music, painting/drawing, making photographs/films or engaging in historical research. Over 40% practice some form of culture once a month or more often. Amateur participation is much more common in art than in heritage activities: approximately 70% of art amateurs do this frequently, while 70% of heritage amateurs do so occasionally.

In the 2010s, the share of amateur participation in art was consistently above half of the population, while that in heritage increased by 25% to one third.

People with a higher level of education are more likely to practice culture; young people are more likely to be active practitioners of art.

Support for culture

About one third of the population support the cultural sector. Donations are the most common form of support (20%), with almost one in ten people engaging in culture-related volunteer work.

The overall reach of support for culture (donations, volunteer work and membership of supporters' associations) declined slightly in the 2010s, reaching just under 30% in 2018. Donations and volunteer work are less common among people from a non-Western migration background. Donations come mainly from older people and higher-income groups. Voluntary work is not related to these characteristics, but here there are differences associated with educational level.

Patterns: trends over time

Engagement with culture appears to be fairly stable. Engagement seems to be rising in certain areas: more people are taking an interest in culture, there is more use of media around heritage and art museums, film and heritage are extending their reach somewhat. On the other hand, support for culture is waning slightly.

Patterns: population distribution

Cultural engagement is not distributed evenly among the population. There are often subtle differences in the extent to which particular demographic groups engage with culture in particular ways, but sometimes these differences are more striking. People who are not culturally engaged are not discussed or identified separately here (for this, see: Van den Broek 2013; Van Eijck and Boele 2018), but in fact they represent the mirror image of those who are engaged, and so in this sense they are covered.

Several patterns can be discerned in people's cultural engagement. Cultural capital (the capacity to comprehend cultural codes and mores) plays a major role in these. Cultural cap-

ital varies between individuals in both quantitative and qualitative terms, resulting in varying degrees of mental distance from certain forms of culture. This is evident in differences in the educational level of people themselves and of their parents, in their ethnicity and ancestry and in their age or year of birth. This mental distance is more important than geographic or financial distance. As a rule, cultural engagement is somewhat lower among those who have had a shorter education (or whose parents had a shorter education), and among people from a non-Western migrant background. This applies across the board: interest in art and heritage (with the exception of interest in heritage and migration background), talking about culture, culture-related visits (to performing arts, visual arts, film, museums and festivals), use of cultural media, amateur culture and support for culture. The differences caused by level of education are the greatest with respect to the reach of classical performing arts, visual arts, museums and cultural volunteer work. In the case of libraries, the relationship with a migrant background is reversed: slightly more people with a non-Western migrant background visit libraries.

Cultural engagement is correlated with age or year of birth in a variety of ways. Art is a more frequent topic of conversation among younger people; heritage more frequently among older people. More young people visit art venues: performing arts and film are especially popular and attract many more younger people than older people. The same applies to cultural venues such as libraries and festivals. Among adults, the classical performing arts and visual arts are more popular among older people. More younger people than older people use digital media for purposes relating to culture. Art is actively practised the most among younger people, while heritage is actively practised least among middle-aged people. The number of cultural volunteers is highest among younger people and the over-65s, while the proportion of donors to culture rises sharply with age.

Generally speaking, living in a city has little or no effect on the reach of culture. The same applies to gender, with the provision that slightly more men actively participate in heritage activities and slightly more women are interested in art, visit classical performing art and libraries, and actively practise art.

Income is often related to cultural engagement in a descriptive sense. However, when controlled for the influence of other characteristics this relationship is weaker as in the case of culture as a topic of conversation, of culture-related visits and of donations, or completely absent, as in the case of active participation in art. Only for donations does a (major) difference remain in the proportion of donors per income group. In some instances, income is not even relevant in a descriptive way, such as in the case of library visits or festival visits, active participation in heritage activities and voluntary work.

The smaller variations by income after controlling are due to cultural capital. A higher level of education is not only associated with a higher level of cultural engagement, but also with higher income. Consequently, the descriptive relationship between income and engagement with culture is partly illusory because it depends on the effect of education on both of these characteristics. An additional indication that cultural capital plays a more important role in cultural engagement than financial capital is that cultural capital is also associated with the use of culture-related media, which involves no costs at all.

Cultural engagement in the 2010s in context

As a decade, the 2010s were bookended by two crises. The beginning of the decade was dominated by the aftermath of the credit crisis, while its end was marked by the start of the coronavirus pandemic. This normality makes the 2010s a unique decade, which can serve as a benchmark by which to evaluate the consequences of the credit crisis and the coronavirus crisis. The consequences of the coronavirus crisis will depend on how long that crisis continues, on the resilience of cultural life and the cultural sector, and on the support for culture provided (see the scP report: *Coronavirus and the meaning of cultural life*, Van den Broek 2020), but at present these factors remain unknown.

Any consideration of cultural engagement over the 2010s is impossible without outlining the broader context. It was a decade of economic recovery following the credit crisis, with cuts made to government spending on culture in the first instance, in the aftermath of that crisis, partly fuelled by a rhetoric that did not cast a positive light on those sections of the cultural sector that received subsidies. It was also a decade in which services, including cultural services, underwent steady digitization (with the advent of audio and video streaming). Over the course of the decade, the theme of diversity also returned to the cultural-political agenda, this time under the name of inclusion.

The decision to cut spending on culture stemmed from the coalition agreement of the first Rutte government of September 2010. One PVV member of the Dutch House of Representatives set the tone by characterising subsidised cultural institutions as 'subsidy guzzlers'. Due to the four-year programme of government funding for culture, those cuts had a long-term impact. Many municipalities – which combined, incidentally, spend more than twice as much on culture than national government – had less money to spend as a result of the credit crisis and also made cuts to culture budgets.

Yet no sign of the financial crisis, the accompanying rhetoric and subsequent budget cuts can be discerned in levels of cultural engagement in the years 2012-2018. Part of the explanation for this is that the rhetoric and spending cuts did not affect culture as a whole, but 'only' those areas of culture that receive government funding. Whatever the case may be, the level of engagement with culture has been an example of continuity. To the extent that any change in levels of engagement with culture has occurred, there has generally been an increase rather than a decrease: interest in heritage and the use of media in heritage have increased, as has the reach of museums, film and heritage. Active participation in culture was also on the rise. Only support for culture saw a slight fall. There was no popular movement to make up for the spending cuts. One disclaimer regarding the observation that there was no discernible effect on cultural engagement in the aftermath of the credit crisis and the spending cuts is the unanswerable question of whether cultural engagement might otherwise have risen to an even higher level than its current level.

The growing availability of culture online, often at little or no cost, has not been accompanied by a rise in interest in culture or in a reduction in the physical reach of culture. The consequences have remained limited to slight shifts within the use of culture-related media, with the reach of digital media growing at the expense of print media and broadcasting.

Over the course of the 2010s, the theme of diversity returned to the cultural and political agenda. This relates to the issue of diversity in the areas of programming, audiences, staff and partners, a diversity which turned out to be somewhat limited (Berkers et al. 2018; Van der Veen et al. 2018). In museums, programming is about presentation, particularly in relation to the history of colonialism and slavery (Modest and Lelijveld 2018), which cannot be seen in isolation from wider – and sometimes fierce – debates around identity. It remains to be seen whether renewed attention to diversity will lead to any changes in cultural presentations, and whether this will have any effect on diversity in cultural engagement. An additional complication that arises is that the challenge of tackling the coronavirus crisis may detract from the focus on diversity within the four areas mentioned above.

Literatuur

- Adams, Thijs en Frans Hoefnagel (2011). *Kunstbeleid in tijden van cholera*. Amsterdam: Van Genneep.
- Becker, Frans en Paul Kalma (2016). *Kunst of koopwaar. Hoe de cultuurpolitiek uit Nederland verdween*. Amsterdam: Van Genneep.
- Berkers, Pauwke, Koen van Eijck, Rento Zoutman, Wilma Gillis-Burleson en Diana Chin-A-Fat (2018). 'De cultuursector is als een alp, hoe hoger je komt hoe witter het wordt'. *Diversiteit, inclusiviteit en beleid in de Rotterdamse cultuursector*. Geraadpleegd op 28 mei 2020 via www.rrkc.nl/wp-content/uploads/2018/06/Bm115_RentoZoutman.pdf.
- Bourdieu, Pierre (Engelse vertaling 1984, oorspronkelijke uitgave 1979). *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. London, Melbourne en Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Broek, Andries van den (2008). Cultuurdeelname. In: Saskia Keuzekamp en Andries van den Broek (red.), *Het dagelijks leven van allochtone stedelingen* (p. 149-169). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den (2012). Cultuur tussen collectieve verantwoordelijkheid en individuele vrijheid. In: Andries van den Broek, Ria Bronneman-Helmers en Vic Veldheer (red.), *Een beroep op de burger. Minder verzorgingsstaat, meer eigen verantwoordelijkheid? Sociaal en Cultureel Rapport 2012* (p. 231-253). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den (2013). *Kunstminnend Nederland. Interesse en bezoek, drempels en ervaringen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den (2014). *Culturele activiteiten in 2012: bezoek, beoefening en steun*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den (2016). Cultuur. In: Annet Tiessen-Raaphorst en Andries van den Broek, *Sport en cultuur. Patronen in belangstelling en beoefening* (p. 33-55). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den (2019). Try this at home. Individuele en sociale aspecten van amateurkunstbeoefening. In: *Cultuur + Educatie*, jg. 18, nr. 53, p. 6-19 (themanummer Kunstbeoefening in de vrije tijd).
- Broek, Andries van den (2020). *Corona en de betekenis van het culturele leven. Wat als de pandemie voorbijgaat, en wat als ze blijft? Beleidssignalement maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den en Yvette Gieles (2018). *Het culturele leven. 10 culturele domeinen bezien vanuit 14 kernthema's*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den en Pepijn van Houwelingen (2015). *Gisteren Vandaag. Erfgoedbelangstelling en erfgoedbeoefening*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, Andries van den en Pepijn van Houwelingen (2019). Pantser of ruggengraat? Over erfgoed, identiteit en cultuurbeleid. In: Joep de Hart, Pepijn van Houwelingen en Maroesjka Versantvoort (red.), *Denkend aan Nederland. Een bundeling van analyses, thematische verkenningen en essays. Sociaal en cultureel rapport 2019*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dekker, Paul, Josje den Ridder, Pepijn van Houwelingen en Emily Miltenburg (2020). *Burgerperspectieven 2020* 2. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Eijck, Koen van en Evert Bisschop Boele (2018). *Van de canon en de mug: een inventarisatie van inzichten rondom de culturele niet-bezoeker*. Geraadpleegd op 28 mei 2020 via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kunst-en-cultuur/documenten/publicaties/2018/09/30/van-de-canon-en-de-mug-een-inventarisatie-van-inzichten-rondom-de-culturele-niet-bezoeker>.
- Eijck, Koen van, Lara van Bree en Karin Derickx (2011). Op zoek naar de nieuwe bezoeker. In: Teunis IJdens, Marjo van Hoorn, Andries van den Broek en Chrit van Rensen (red.), *Jaarboek Actieve Cultuurparticipatie 2011. Participanten, projecten en beleid* (p. 21-41). Utrecht: Fonds voor Cultuurparticipatie.

- Europese Commissie (2017). *Cultural Heritage. Special Eurobarometer 466*. Geraadpleegd op 29 mei 2020 via <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2150>.
- Florida, Richard (2002). *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Ganzeboom, Harry (1989). *Cultuurdeelname in Nederland. Een empirisch-theoretisch onderzoek naar determinanten van deelname aan culturele activiteiten*. Assen/Maastricht: Van Gorcum.
- Hilvoorde, Ivo van, Floor Ockers, Charlotte Rommers en Patrick van Schie (2012). *Manifestaties van de vrijheid des geestes. Een liberale kijk op cultuur en sport*. Den Haag: Telderstichting.
- Idema, Johan (2012). *Present! Rethinking live classical music*. Amsterdam: Music Centre the Netherlands.
- Knops, Josien, Marieke Houben-van Herten, Marleen Wingen en Suzanne van der Doef (2019). *Vrijtijdsomnibus 2018-2019. Onderzoeksdocumentatie*. Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Modest, Wayne en Robin Lelijveld (red.) (2018). *Woorden doen ertoe. Een incomplete gids voor woordkeuze binnen de culturele sector*. Amsterdam: Nationaal Museum van Wereldculturen.
- Peterson, Richard (1992). Understanding audience segmentation: from elite and mass to omnivore and univore. In: *Poetics*, jg. 21, p. 243-258.
- Reeves, Aaron (2015). Neither class nor status: arts participation and the social strata. In: *Sociology*, jg. 49, nr. 4, p. 624-642.
- Roest, Meintje de en Andries van den Broek (2008). De beleving van klassieke muziek. In: *Vrijtijdstudies*, jg. 26, nr. 2, p. 5-21.
- Smithuijsen, Cas (2001). *Een verbazende stilte, klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Tepaske, Ester, Tessa van Groenestein, Frits Spangenberg en Roel Schoemaker (2010). *Betekenis van kunst en cultuur in het dagelijks leven*. Amsterdam: Motivaction.
- Veen, Stefan van der, Maartje Gielen, Dionne Faber en Nienke Bilo (2018). *Onderzoek diversiteit cultuursector. Onderzoek naar de diversiteit van besturen en personeel van meerjarige gesubsidieerde kunst- en cultuurinstellingen en subsidie-beslissers*. Den Haag: APE Public Economics.